

ԵՂՈՒԱՐԴ ԳՕԼԱՆՃԵԱՆ

74

ԱՐԴԱՐԵԱՐԻ

ԲՈՑԱՐ

891.99

Գ-74

Ե. ԳՈՒԼԻՍ

Գ. Կ. ԵՒ Ն. ՏԵՐ-ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

1910

01. JAN 2009

Օրվա Գ ժամը 37/21 1909

19 NOV 2011

ԵՐՈՒԱՐԴ ԳՕԼԱՆՃԵԱՆ

891.99
9-74

132

ԱՐԵՒԵԼԻ ԲՈՅԵՐ

(Ա. ՇԱՐԲ)

1006
29107

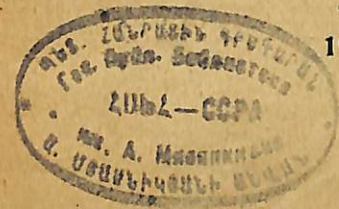

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ. Լ. Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍՅԱՆ

Կ. Պոլիս

1909

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲՈՅԵՐ (Բ. և Վերջին Շարք)

ԵՐԵՔ ԴԷՄՔԵՐ (Պեսրոս Դուրեան, Ռ. Յ. Պէրպէրեան,
Եղիա Տէմիրճիպաշեան)

ԿԱՐԱՊԻ ԵՐԳԵՐ, Բանաստեղծութիւններ

ՄԱՐՄԱՐԷ ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ Բանաստեղծութիւններ

ՀԱՅ ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ, Թարգմանութիւն

LES CHANSONS ÉTERNELLES, Յրանսերէն Բա-
նաստեղծութիւններ

Գ Ա Պ Ր Ի Ս Տ Ա Ն Ը

Զեմպերլի-Փաբ, հասարակաց նամբուն վրայ,
Փոսեծածուկ գապրիսան մը կը ճանչնամ ես .
Մուսք մը չկա՛յ . պասերն ունին երկաթ *faufeu*
Ուրկէ յամառ նայուածքն հազրւ յառիլ կրնայ :

Մեռեալներուն աչքերուն պէս՝ փա՛կ, անհաղորդ,
Խուազալար կօռէլն իր սել փունը կ'ապրի .
Միւսլիման մե՛ծ դարերու Խոկ՝ լուած, վայրի :
Պասերուն սակ չի՛ դանդաղիր ո՛չ մէկ անցորդ :

Թանձր փոսին իր նամեհրամն է խի՛սս այնքան,
Մինչ նոներով, մայրիներով կը կանգնի ան,
Անծանօթին հեռանկով օձ՝ հուրի դաժան
Որ կը ծածկէ գոհարներն իր մե՛ծ գիտութեան :

Ո՛չ մէկ *ձողա* կուգայ խռովել իր դարերն հին,
Ո՛չ մէկ *եզան* կը դըրդէ իր սել ընդերն .
Ո՛չ ոք գիտէ քէ փոսին որ կ'ուսէ իր հերն,
Ե՛ւ նամեհրամն Լ՛ մարմինն է Մահուան Կոյսին . . . :

Մարդափոշին, սպիտակ մե՛ղր Անձանօրին,
Անյագօրէն կ'անեցընէ հոն ամէն բան . . .
Մարմարիոններ կանգուն՝ սակաւ կը կանանչնան
եւ ծառերուն կոնդերուն հետ կը շրփոթուին :

Ամէն քարէ կ'ելլէ մամուռը խօլահեր,
Տապանագրին տառերուն մէջ արժաւատոյր . . .
Երէ հակըմ մ'հոն, սգաւոր, արցունք հեղուր,
Մոռացման նոր անտաւ մ'հոնկէ՛ ալ պիտ' ելլէր :

Քեեւ փոքր, բայց անտաւ մ'է կօռէլն արդէն,
Գարուններու խեղդուկ հոծոյքը՝ մոլեգիւն,
Ուր խօ՛ղ կանանչն, հօր կանանչն սպառնագիւն
Իր աւիշին կը վերածէ՛ քարերն ամէն :

Քարեր ամէ՛ն ձեւէ, Ֆեսով քէ փաթթոցով,
Պարուրածել, մահիկաւարս քէ զնդաւարս,
Որոնց սակ կան կլոր ըմպակներ փորուած անգա՛րդ
Ուր աղաւթին կուգայ ըմպել Ջուրն հոգեթով . . . :

Պատանդաններ կան խոռոչուս եւ անկորոյ
Ուր չի՛ կանգնիր ոչ մէկ գրուխ. գրուխն է կորած՝
Մարմարին սակ բողով կլոր ծակ մ'ըսուերամած
Ուր կը նային անմեռուկներ արտաւազօղ :

Քարեր կան որ կ'երկնցընեն մեծ գրուխին
Դեպի նոնին, դեպի մայրին, զաւկի՛ մը պես.
Կան որ իսկ մութ-կանանչն իրենց փաթթոցին վես՝
Կ'ոգեխառնեն մայրիներուն հոյզին խորին . . . :

Բայց անոնցմէ մէկը, տեսէ՛ք, տեսէ՛ք մօտէն,
Գեղահրաւ շարժում մ'ունի ասուածային. —

Մամուագեղ մութ խոռոչին մէջ մեծ մայրիին՝
Կը մխրեի՛ մարմար փաթթոցն, անհե՛տ արդէն . . . :

Բունախոռոչն այն, դարերու հեռանք խորին,
Ուր կանանչ մութն ըմպած է ա՛յնքան գարուններ,
Կը բողու որ իրեն գայ գրուխն այն ստոնահեր
Ունկնդրել ձայնն իր բեղմնաւոր բոց խաւարին :

Իր փտուրեանց որջէն կանգուն՝ կ'երկարի ա՛ն,
Կարօներու մէջ գալարուն՝ խաւարէ բո՛ց,
Պլուրելով գարուններու բուրումնահոծ
Որոնց ձայներ կը ձակէին ցայգն իր դաժան :

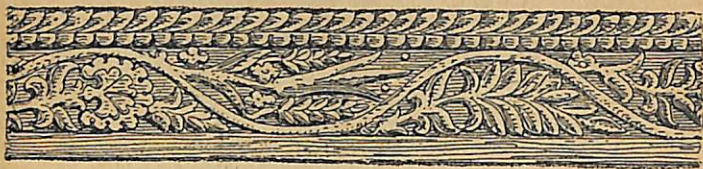
* *

Դո՛ւն ալ այսպէ՛ս, այսպէ՛ս ըրէ, ո՛վ Միւսլիման.
Անիտաւ, ցամբած որ ես, յի՛տ՝ նորէն
Դարերն որ եեզ ու բու Ասուածըդ դարբներ են,
Բունակալուած անյոյզ ոգի՛ դու այսօրուան :

Կանգնէ՛, կանգնէ՛ փտուրեանըդ խոռոչներէն,
Ու ցնցելով ա՛լ լուսանի որջիդ փոշին՝
Ճանչցի՛ր Բնութեան ազատութիւնն ուր գործեցին
Գեղեցիկ բաւ նախահայրերդ հոյաւէն :

Մի՛ խեղդեր մեջդ հօր բնութիւնն որ կը խայտար,
Մտածումդ, հուրդ, Ասուածդ . . . : Հապօ՛ն, կանգնէ՛ հողէն.
Եւ երէ դուն գաղափար մ'ես, Տիեզերք հրեղէն,
Մահուան պես լուրջ՝ արտայայտուէ՛ դուն անդադա՛ր :

Ա Ի Ե Ր Ա Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Հ Պ Ա Ր Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կանանչցէ՛ք, ո՛վ անբախկներ Արեւելի փառսերունց,
Սեւ զմբէքնե՛ր անօրջագիծ, կոսրած սիւնե՛ր անխոյսակ,
Լուսամուսնե՛ր շիլ, անյասակ, ուրկէ կ'անցնի հովն արագ,
Ուր մանուկ շունչը Պոսժորին կ'երգէ ձեր սուրբ ծերութիւն :

Բիւզանդական մեռելութեան վերել կրկի՛ն դուք մեռած,
Դո՛ւք ջախջախուած խաչերուն մէջ՝ կրկի՛ն կոսրած մահիկնե՛ր,
Քրիստոնեայ մոխրէն կանկնող դո՛ւք կոռէլնե՛ր անգիր, ձեր,
Կանանչցէ՛ք, ո՛վ անբախկներ Արեւելի՛ն նոնեսլաց :

Անձամօքին ցառով ուռած, բոց այգերուն սեւեռունց,
Դո՛ւք կամարնե՛ր շիւէն մաւած, աղաւթի կապոյտով,
Երկնանդորին մէջ լուսարբիւ ամպերու ծուլի անվրդով,
Լոյս կոնակներ *հզաններ* ոռոնք նանչցած են Հեռուն . . . :

Դո՛ւք՝ երկինքը սխրամփոփող *բարսկներ* այնուամենե՛ր,
Որ գիտէիք լոյսն ա՛յնչափ խաղցր հոսեցնել վար ձեր սարէն,
Թողէ՛ք որ ձեր նեղներուն մէջ նոյն լոյսը գայ ուղիորէն
Անեցրնել զուարթ մամուռն, հո՛ւսկ նանաչումն իբրեւ ձեր :

Դո՛ւք աղբիւրնե՛ր կանանչ նակտով, իսպառ ցամքած ու անզօր,
Որ միւսիման գիշերներուն սուրբ հետեանքը վստիսացիք,
Թողէ՛ք որ ձեր աւագանին մրրուրին ծոցն՝ հիացի՛կ
Չեր մութ ծակին նայի հարսնուկն իբրեւ բաժա՛կ հրատոյր :

Թողէ՛ք անիլ խոսն ընդհատուած՝ կուտերու սակ անհասնում,
Ու սանքրանք ներն հոծ, անառակ, ձեր մրմունջիքն չափ անհուն :

Որ ձեր գլխուն վերել յամառ, վրփրանուց խոն ցուրերուն,
Կը ժպտին ձեր անբախկին մանկութիւնը անպասում :

Պատահաննե՛ր որ հորիզոնն ունիք ձեզ իբր ապակի,
Վերջալուսներ՝ ձեզ վարագոյր, անցնող ամպեր՝ ձեզ ծանեակ,
Որ կը նայիք խորունկ Կեանքին նայուածովը անյասակ,
Պատահաննե՛ր, բողբէ՛ք բաղեղն որ ձեր մէջէն սողոսկի :

Դո՛ւք բացուածքնե՛ր ջլանաձեւ, լոյսէն հիւծուած, բէկբէկ, սառ,
Ուր երբեմն չէրէզուհին կ'ածէր կիթաւ՝ երազուն,
Եւ ուր կեանքը, ձեր շիւին սակ, սիրոյ երգ մ'էր ամազուն,
Մամուռներով ցցուած՝ եղէ՛ք նոյն նայուածքներ սիրահար :

Դո՛ւք ծանգոսած հակայ դուռնե՛ր Անեզրութեան վրայ բացուած,
Որոնց կանանչ ապակեակներն ա՛լ չեն հրճուիք հմայուն,
Դո՛ւք, երկաթէ հարաչանքնե՛ր համակերպած ցեղերուն,
Որ կ'ընդունիք նակասագրին չորս հովերը՝ գրկաբա՛ց :

Դո՛ւք վանդակներ մաւած, խարխուլուն, որ խոսութեամբ մը շեղ՝
Կը հիւսէիք շիկնոսութիւնն *հարեւ* ներուն բոցավառ,
Որ ծակծրկումն էիք կեանքին մեհաւոր ու անսպառ,
Եւ Տենչին որ, չարչարուած արփ, կը պատուէր ձեր հիւսն անեղ :

Շքաբարե՛ր, *ճարհներ* անկիւններուն մէջ կայտուած,
Հետգնե՛ք պզտիկնայով՝ Բացարձակին մէջ կարող,
Իբրեւ Օրէնքը Արցունքին, Տգիտութեան իբրեւ դող,
Անկիւններուն բսութիւն մէջ վայձկող զոյգումն առ Մասուած .

Դո՛ւք ողկոյզնե՛ր՝ Հաղորդութեան Գիծւոյն համար, սառնանքած,
Կամ թէ կայծեր Մուհամմէտին հմայքներուն մոլեպին,
Դուք որ կուլաք, լոյսով յղի, նակասագրին ալիքին,
Եւ սէր, անհատ սէր կը ծորէ՛ք կեանքին հիւսնդ ու ընդհար :

Դուք ամէ՛նեղ ալ, դուք ամէ՛նեղ ալ կրնաք այլեւս կանանչնալ,
Վերադառնալ հպարտօրէն մեծ Կանանչին մէջ համեստ,
Մամուռին մէջ ուրկէ նախքեց վայրենագեղ ձեր Արուեստ,
Դուք ա՛յնքան մօտ արդէն Բնութեան եւ միւսիմա՛ն այնքան ալ :

Կրնա՛ք բողո՛ւլ որ համբուրէ մամուռը ձեր մեծ ձեւեր ,
Իբրեւ ձեր Մայրն որ կը փնտռէ երկար ասեմ ձեր նախաս ,
Հո՛ն՛ իր ցոյքը հաւասարի՛մ , հո՛ն՛ իր երակն անփնաս .
Ի՛նչպէս մամուռը կը հրճուի խածնելով ձեր սուրբ բոսուեր . . . :

Դու՛ք ձեր Գործը աւարտած է՛ք , եւ մամուռը՝ ծայսով օ՞՞
Պըսակումն է նոյնութեան մէջ լեւեռող ձեր հանճարին .
Մարդը կրնա՛յ լռել ձեր մէջ , իր Խոսնի յանճանմ մամուռին ,
Եւ մամուռը կրնա՛յ պատմել ձեզ իբրեւ իր խիղճը բոց :

Կրնա՛յ մամուռն ուսել ձեր Ձեւն եւ դարձեա՛լ ցոյց տալ ձեր սիրս .
Կրնա՛յ իր շէկ փրփուրին տակ ընկրուզել ձեր երազներ ,
Եւ դա՛րձեալ , ձեր կարկառներուն վրայ նստած՝ խօյաներ ,
Անցորդներուն պատմել ձեր Սերն իր ծայրիկ խարտեա , բիրս :

Կամ Եւրոպան չարիագէտ , խօլ , առանց արտի՛ համրնել ,
Իբրեւ կողէր ծնած հպարտ տու մէկ զաւակը ապաւնորհ ,
Ո՛վ Արեւելի , կրնա՛յ բերել հուսկ նշխարներդ այդ անդորր ,
Եւ խաւարէ բոցերուդ մէջ տու Ասուածըդ վերլուծել .

Կրնա՛յ , բրիչը լանջիդ վրայ , համբել արտիդ սրփիւններ ,
Ինչպէս բժիշկ մը կը համբէ երակազարկն հիւանդին .
Եւ խաւերուդ գիշերուան մէջ՝ ուր իղձերըդ կ'աւարտին ,
Կրնա՛յ իր տունը զեփեղել՝ նո՛ր այդով մը անտարբեր . . . :

Բայց մի՛տէս պիտի մտնայ տու մէկ պատուհանըդ խարխըլուն .
Թշուառ ծակ մը նշխարներէդ , ուրկէ՛ սոյնով մ'անհաւուր՝
Նոնեսարտա՛ւու փորորիկ մը պիտի բերէ տունն հօր . . .
Հո՛ւսկ պատուհանդ , ո՛վ Արեւելի , այն նայուա՛ծիդ է դէպ Անհունն :

Ա Ն Է Մ Օ Ն Ը

Տիւն է երկար : Ծունչ մը չկայ : Տապն է լուռ :
Ուրեւրուն տակ ո՛չ մէկ բոսուեր : Լոյս անխնայ :
Պրկուած՝ աշխարհն համամխանք մըն է հուր .
Պիտի գնդի՛ յեփն կանանչ շիւղն հիմայ :

Կարծես ծայրերն իսկ դնդեղ են ամպի պես .
Բրոուցցի պես՝ սերեւներն են նմուեր .
Դի՛ մ'է աշխարհն ուր կը գեռան բիւր բզեզ .
Կարծես լոյսին շեփտ՝ արժանի չըլլա՛ր դեռ . . . :

Բայց դալկահար լերկ դաշտերուն վրայ անհուն
Ուր աշխարհն ո՛չ մէկ հետք ունի վայելի ,
Ուր գեներքին աչքն քմայած է ամեն գոյն ,
Հողակոյտի մը լայն նեղեկն՝ շեփտակի

Դուրս կը կանգնի անեմոն մը բոց անա՛ ,
Յընուաբորբ , յանկա՛րձօրէն գեղեցիկ .
Մեկ կողմ յառած , մինչ կը վառի արփն հսկայ ,
Քաղցրօրէն շէկ՝ կ'այրի ինքն ալ հիացիկ :

Մի՛նա՛կ այսպես , ջերմութեան տակ մահացու ,
Պայծառութեան մէջ ցամաք , խիստ , ամայի ,

Ուր ո՛չ մեկ սիրս պիտի տեսնուի զեռ աղու ,
Ան միտս կեանքին բոց երազով կը նայի . . . :

Ի՛նքը միայն գասուած, սլացիկ ու հփփփ ,
Ամօքով փակ ծաղիկներէն լուսամաշ ,
Բոցի դեմ բոց, ի՛նքը միայն ժպիտ նոր ,
Կոյս կարմիրովն իր կը կանգնի գեղահրաւ :

*
* *

Ո՛վ Արեւելի, երբ գիտութիւնն ալ անյագ ,
Միջօրեի այս լուսողողն ըզգեցած ,
Ա՛լ փնտռելու հրապոյրէն զո՛ւրի համակ ,
Առեղծուածին առջեւ այլեւս անգգած .

Աշխարհի վրայ բացած բեւերն իբր արփի,
Երբ գիտութիւնն ալ այս լոյսին պէս ուղղորդ՝
Զեհիքացած՝ հրահոսի ամեն դի ,
Սպաննելով սերը, ցայգէն ծնած որդ .

Իր կապարե հուսկ յայնուրեանց սակ ննշած ,
Թողով աշխարհն ա՛լ անհրապոյր, ամայի
Թաւալիլ իր առանցքին վրայ սխրամած ,
Ա՛լ վայելուած ցյագ, անարգ գերդ փոշի .

Անեմօնին պէս այս չֆնաղ բոցափայլ
Դո՛ւն միտս անկուտ՝ կեանքէն, արեամբ ուռնալիւր ,
Ո՛վ Արեւելի վայրենագեղ անաղաղ ,
Յաւեհ կանգուն բոցե երագ մ՛ունեցի՛ր :

Ա. Ռ. ՍՍԱՄՊՕԼ

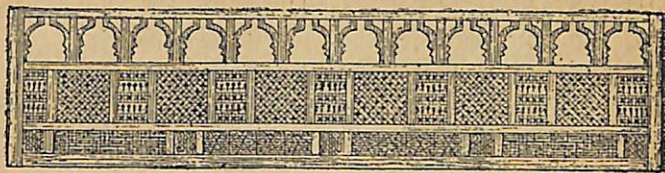
Ո՛ր Սասնայօլ, գեղեցիկ ու դաժան մի՛անգամայն,
Մե՛ծ Փոռեխալախ ուր Դիպուածը կ'իշխէ միայն,
Ուր Բնութիւնը շփացած կը բազմի լբօրէն,
Ուր կը յորդի մամուռն յաղբ մի՛նարեկներէն .
Կ'երգեմ եեզ, անարժա՛ն որ ես ամեն տաղի,
Ո՛վ կամփի Սպաննիչ, ո՛վ Ծուլանք կասաղի .
Կ'երգեմ եեզ իբրեւ երգն անաղաղ անտառին,
Քե՛զ՝ իբրեւ փտութիւնն հփփփ խոնաւ Տարրին :
Երկար ասեմ սանջանքս եղար, ո՛ր ըՍասնայօլ,
Խամբեցրնելով սիրսս երիտասարդ ու խօլ :
Յոգնած եմ բնութենէդ ուր ձայն մը չունի՛ս դուն,
Ուր երակ մը չունի՛ս, ուր ձեռք մը չե՛ս արքուն .
Ուր լոկ մի՛նարեկներդ, օրհասիդ մե՛ծ մուտր,
Դիպուածամաշ հոգիդ կը ցցուեցրնեն վեր :
Քու ելեկտրական լոյսդ, ըսէ՛, կայծակը չե՞ .
Աղբիւրաններդ, ըսէ՛, շուններդ չե՞ն միք .
Կառեերդ ինքնաշարժ՝ չե՞ն ժամին մութ բեւեր .
Մեքենաներդ չե՞ն խրոններդ անարբեր
Որ երգով կը շարժեն փառերդ փարձաբառ .
Ահ, նարսարուեստի հաննարդ հոյասարր՝
Զե՛ ձիւնն որ ծառերուդ ծոց ֆնայններ կը հիւսէ .

Եւ դարձեալ ձիւնը չէ՞ որ գոհիմներդ աղբիւսէ
Կը մաքրէ, ա՛ն միայն փաղափայտեց աղբար,
Չի՛ւնը, ձի՛ւնը միայն փու օրէնէդ հաւասար... :
Քու Երաժշտութիւնդ, ամէ՛ն ամէ՛ն ռոպէ,
Չէ՞ շունչերուդ հաչիւնն որ ձանձրոյթ կը բափէ,
Որ կը ծակէ անգուք խննոյթին իսկ պատեր,
Որ սաղմն արգանդին մէ՛ջ իսկ պիտի լացընէ՛ր... :
Յեխը չէ՞ փաւարանդ ուր կը լողա անձայն,
Ուր Եսդ կը բաղես խորն այն սել միութեան
Չոր կը գրծէ անձրեւն *հզակ* ներէդ ալ շե՛տս.
Խորն այն մեծ ժպտութեան ուր անասունն ես հե՛տս,
Ուր ձիւլարն ես բոկոտն, աւելի՛ խեղճ փան ձին,
Թողով որ յանախորդն հոն բազմի առանձին,
Եւ դուն սուրա՛ս սուրա՛ս ետեւէն, պայտի՛ կայծ...
Յեխը չէ՞ փաւարանդ ուր սեր ես, առեղծուած,
Ուր գրկումի ամեն երանգներ կ'ապրիս դուն.
Ուր երբ կը փայտ դուն, ըսուերն ես լոկ մարդուն.
Ուր գաղափար, երկունք, երազ երկնաբորմի
Չե՛ն արժեր իսկ ոստայն մը դիւրաբեկ աղ մի,
Չի յանկարծ, մեկ սխալ փայլիդ տակ, կը մեռնի՛ն
Ջրակոյտին մեջ գոր գիտէիս հասս մարմին:

Եւ ո՛րքան լեցուն ես հակապատկերներով,
Ո՛ր Սամալոյ, ա՛ն ոքան խաղաղ ես դուն եւ խռով :
Ո՛ր լոյսն, աւելեդ զոս, փու ձեւերդ կը նանչնայ,
Հրեշտային միութիւնն ուր Սամալոյն ես անխնայ :
Չե՛ս ըՍփիմփսն յի միտս հակադրութիւններով,
Որուն՝ Հիւկօ պիտի նախանձեր սրտախառով,
Եւ որուն միութեան դիւալին ցանցին խոր
ըՍփիմփոս պիտի մոռնար ոստայնն հզօր :
Լուսընկայ գիշերներդ ուր շնորհն ես երկնային,

Ի գուր չէ՞ որ անբար՝ հոգւոյս մեջ կը նային,
Երբ շունչերուդ լայիւնն, յանկարծ, խորեւ մը մուք,
Կը պատռէ արծաթը փու սուրբ գիշերներուդ,
Երբ անալլապարօս ջինջ Յաւիտեանին խոր
Որուն Երանութեան մեկ շիթն է լուսընկան,
Յանկարծ կը հրռնդայ շունչերուդ փայլն հզօր՝
Քրնացող կիրքերուդ խոռոչէն շիրմական... :
Յետոյ խրոններուդ պորտախաղն հեքանոս,
Հոսսն որ կը գողայ հո՛ն ուր բիւրաւոր փոս
Կը միսն դարերուդ պատկառանքն ահաւոր.
Յետոյ *ձաւթ* ներուդ ջինջ լուսքեան իսկ խոր,
հզակ ներուդ բռնիչփին, հալուէիդ բոյրին փով՝
Հոսը նեմիւրներուդ, ջախջախիչ ծանրանփով,
Ալլահդ իսկ սպաննող անգուք հոսն այն կըծու...
Յետոյ մուրացիկներդ անեսական, հրլու,
Բռունցքի պէս նմուրած՝ ա՛լ աննսած դեմփով,
Որոնց բերանաբաց այրող վերքերուն փով՝
Մուրողի մը շառայս կը նիրհէ գեղավառ,
Մեղքի գիշերներէդ մեկ լուսընկայ պատան... :
Յետոյ փու ցանկայի գիւղերուդ մեկ ծոցէն
Ուր ներմակ *տարր* ներ հեշտանքը կը ծծեն
Ճենոզկուզիներուդ ու վայրի վարդերուդ,
Անոնց հետ խա՛ռն յանկարծ ի՛նչ նեխանք մը անգուք,
Ծովափին կամ մարզին վրայ փռուած շաղիղին
Հոսն որ կ'արեւուէ դեպ երազներու ուղին,
Սիրոյ երգերուն մեջ, մե՛ծ հեւքին մեջ գարնան,
Ջախջախելով սիրսն ու ծաղիկներն հոսեւան :
Յետոյ, յետոյ... : Բայց ո՛վ կարող է պատմել քեզ,
Ո՛ր Սամալոյ յորդերանգ, բազմաշարչար ու վէս, §
Դո՛ւն անգուք բառախա՛ղ Կոստանդնուպոլսին, —
Սամալոյ, խալալոյ... փուշէ պատկն Յիսուսին.

Դո՛ւն երկաթ հայհոյանք՝ սժգոյն քիստոնէին,
 Դո՛ւն ամե՛ն մքսածման դեմ կուռող ուժ նախկին.
 Հակապատկերներու սանջանքով հրնուազին,
 Դիպուածներով խելրած, դիպուածներու բազին.
 Բաղդին դուռներուն սակ դուն մառախուղը սառ,
 Ո՛ր Սաւայօլ, վի՛ս մի՛ս՝ աւարներովդ անձայր,
 Տգրո՛ւկ ուր ազգերու արիւնք կը միանա՛յ.
 Երբ դուն չ՛ստեղծես քու արիւնք, դուն քեզմո՛վ,
 Քու սիրտդ, քու մտածումդ եւ հոգիդ ապահով,
 Իսկոյն պիտի սեռնի՛ս, պիտի մեռնի՛ս անխնայ.
 Թափելով աղիքներդ մեր դարուն սեմին վրայ:

Մ Ի Տ Հ Ա Դ Ի Գ Լ Ո Ի Ե Ը

Երբ Թայիֆէն մինչեւ Երլթրգ, սասանարագ,
 Բերել տուա գլուխը Միսհադին, գաղջ սակաւին,
 Ապսիւ Համիս, միա՛կ բնակիչը սեւ Ասդին,
 Փղոսկրէ տուփին վրայ գամած ակնարկն անյագ,
 Սարսափով խառըն գոհութեամբ, քերահաւաս,
 Ճանչցաւ Մարդն իր մասներուն սակ դողդոջ ու վաս:

Ահեղ գոհարն հո՛ն կը հանգչէր, հո՛ն սառած կար
 Արփն որ մարէր պիտի Ասդն իր նախանձակեգ.
 Հո՛ն պրկուած՝ ժողովուրդին ջիղը աննառ.
 Հո՛ն կը նիրհէր Օրէնք, Տիեզերք, Ալլահին ես.
 Անեսական Արդարութիւն, Խիղն, Հանրամարդ, —
 Ամեն ինչ որ կը կրծէր սեւ գահն իր հպարտ:

Իրո՛ք իրո՛ք այս ամենուն դիմէն էր սառ,
 Ժողովուրդին եւ իրերուն դաւեակութեան.
 Անարձագանգ Խօսն համերաւս Ուժին արդար.
 Թուառներուն սուրբ Համանդին, Յիսուս անծան.
 Բայց Բռնակալն իր մասներուն սակ ըսկեպսիկ՝
 Սեղմած գլուխն այն, դեռ չէր ժպտեր, չէ՛ր երջանիկ:

Չէ՛ր երջանիկ: Դեռ բան մը կար որ կը խուսեր
 Իր սիրացման երկաթորմէն դուրս ու անկախ,
 ձառագայքի պէս ծաւալուն, բուռն որպէս սեր...
 Փըղոսկրէ տուփն ի զո՛ւր պիտի ըլլար դագաղ:
 Ծովեր կհրած, ալիքներուն հետ օրօրուն,
 Ովկեանին ձե՛ւն եր առած գլուխն այն սժգոյն:

Աննո՛ւն եր գլուխն, եւ ջիղերն, հո՛ն, հուսկ մսածման,
 Ծիրաներփուած՝ յաւերժութեան լոյսերուն հետ,
 Կ'երկարէին ովկեանին հերաց նման.
 Ամեն ջիղէ կ'ելէր բրբուռ մը արփաւէս
 Սուլքաններու քար մեծութիւնը ասղնօղ,
 Եւ Բոնակալն աւելի դիա՛կն եր քան յաղբող:

Ա՛լ սագնապած զինք ցանկորդող սարսափներէն,
 Բանալ տուաւ փեղկերն Աստիկն ծովահայեաց.
 Բայց զգաց որ չէ՛ր սիրացած գլուխին նուրէն.
 Վերջալոյսով հորիզոններն էին կարմրած...
 —«Իր արի՛ւնն է, իր մսածո՛ւմն է», պօռաց սժգոյն,
 Եւ սեւ գահին վրայ փրլաւ մարմինն իսկոյն:

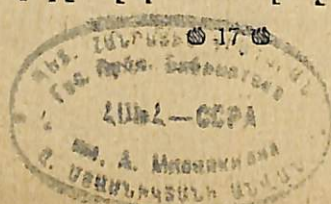
Ա Ջ Ի Ջ Ի Մ Ա Ր Գ Ր Ի Տ Ն Ե Ր Ը

Երբ մեղկութեան արողին վրայ փռուած ժամերով,
 Աւխարհակալ հոգերուն իսպառ տուած հրքածեօս,
 Կը նետէր բիւր մարգրիտներն յամբը շարժամբն իր գիտով,
 Բուրումնաւէտ օդին մեջ դահիճներուն տափախով,
 Անտառ մ'իսկոյն կը յառնէր՝ բազուկներու մերկ ու հեօս:

Կանանոցին մեջ բազմած արու նայուածքը միա՛կ,
 Կը դիտէր բիւր կիներուն յորձանացած վագր մերկ
 Մարգրիտներուն շողողուն լուսագանգիւն բռնիչին սակ.
 Մէն մի բրոնչի կ'ստեղծէր մսեղէն ծով մ'այլանդակ,
 Առածգական մըրըրիկ որուն կամա՛րն եր իր ձեռք:

Եւ անդադար կ'եռար հոն շարժումներու բիւր երանգ,
 Մարգրիտներուն սարափին հրմայիկն սակ՝ հեօսասպառ,
 Յանկայարոյց շարժումներն հալածումին յտրամանկ.
 Խաչաձեւող քեւերէն, սքուններէն գեղազանգ՝
 Շընորհին ամբողջ կը կաթէր՝ բոլոր Կընօջ, օդապար:

Պայտարն, Ասուած Գեղեցկին, վարդ քեւերով բրգացած,
 Մահներն ի վար կը հուսէր կորուսիւններն իր չնաղ,
 Ընդհարելով իրարու բիւրեղի բիւր զանգրած,
 Իրարու մեջ ձուլելով բուսէ ծիծեր կաքնամած,
 Իրարու սակ փրոելով շուշան լանջեր հեօսանուաղ:

Վերն հեղեղն էր մարգրէկ, վարն եռունն ծովն էր միսէ.
Շարժո՛ւմ, շարժո՛ւմ ամէն դի, անկայունն ու գեղանի...
Ապս-իւլ-Ազիզ միայն անշարժ, վերարկունին սակ բեհեզէ,
Պոս պոս կ'ըմպէր վայելներն, իբրեւ գիտուն զուրկ յոյզէ,
Մինչ ներհնապէս փըլա՛ծ՝ ոսկն հուրիններուն հողանի:

Անշարժ էր ան զերդ վախճան, կասարո՛ւմը վայելին,
Մէն մի սրունք որ կը նկեր, նայուածքովն էր պղծըւած...
Անհուն ծիծաղ մը հնչել կ'ուսէր վանդակն իր կուրծքին,
Եւ մարգրէկ սըլսցիկ խօս աղեղներն հրնուագին
Կը բերէին արձագանգն իր ծիծաղին քրքումամ:

Շասակեր, յոյլ արեայի բօշ ծիծաղին մէջ դանդաղ
Կը պեղուէին խոռոչներն իր ձեւագէտ հրմային.
Նիւթն անոր մէջ կ'աւարտէր, վայելներու ա՛լ դագաղ...
Եւ բիւրազան ձեւերու այս փոքորկէն վերջ չքնաղ՝
Կա՛մ պէտք էր իղձը մահուան, կա՛մ հրաժեշտ սառնագին:

Զի ծիծաղն այս սահմանն էր, որ բիւրեղէ ալբերով
Կը գծէր մեղկ օղին մէջ համալայելիք Նիւթին,
Մինչեւ ա՛լ խոնջ՝ նետելէն մարգրիները սեղախառով,
Եւ դիտելէն այս միսէ քափառական ու խօս ծով,
Կը խոնարհէր զլուխն Ազիզ՝ կուրծքին քափուր ու ցրին:

Մինչեւ հասած կ'ըլլային բիւր մարգրիներ դիւքասլաց,
Մինչեւ կիները յոգնած կը փռուէին գորգին վրայ,
Տիվաններուն վրայ լայն ուր ո՛չ մէկ արու քեւ կար բաց,
Ամէն մէկն իր ցանկավառ բաժինն ափին մէջ սեղմած,
Քրնանալով մարգրի ցոլով յի նիրն մ'անխնայ...:

Եւ այն աստն դուն ի գո՛ւր կը կարծէիր, ո՛վ Ազիզ,
Աւխարհի սին հոգերուն անապատէն շա՛ս ասդին,

Դսած ըլլալ շուրջդ անհուն հեռանկներու ովասիս.
Մըրափին մէջ կիներուն՝ լոկ ցանկութիւն եւ լո՛կ միս,
Դսած ըլլալ Դեղեցկին բոլոր ձեւերն հրնուագին:

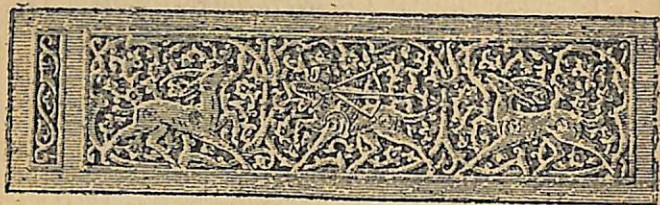
Քեզ՝ մարգրի հրմային մէջ ա՛լ անշարժ անդամներ,
Քու բիւրեղէ ջաներուդ լուսանձեռնին սակ բոսոր,
Ի գո՛ւր պարզած կ'ըլլային դիւքանին իրենց անսուեր.
Աչքդ ձեւով յագեցած, սիրդ՝ հեռանկէն կարեվեր,
Կ'արեաւեր նիրհը կեզ ալ, ցանկութենէդ վե՛ր հօր:

Եւ քու երազդ ալ, Ազի՛զ, յի կ'ըլլար ցոլներով
Քու մարգրի հեղեղուդ՝ շուայտէն նետած վեր.
Յուշիկ Ալլան մը կուգար մարել անոնց տիփը խոով.
— Անկուրեան Դիցուհին, զանոնք իր սուրբ մասներով,
Սառ արցունքի պէս՝ խղճիդ այերին մէջ կը կախէր:

Հոն կը դրուէր իմաստն հուսկ՝ մարգրիներուդ հեռախոյզ,
Զերդ քարացած արցունքներն հայրենիքիդ վախճանին.
Զի հեռանկիդ հետ մեկտեղ երկիրդ էր որ կուտար խոյս,
Քեզի՛դ հետ եօթն անգամ խոնջ քու հայրենիքդ անյոյզ
Ուր լեռներն իսկ Հարեմիդ քսիւնէն բարձր չէին...:

Քաբէ, նետած մարգրիներդ անվերջ նողփիւնն ունէին
Հայրենիքիդ անկումին՝ օտար Ուժին դէ՛պ ովկեան.
Անոնք արցունքդ էին սառ, ա՛լ վարժուած Վախճանին,
Քանգի երկիր մը ծնող Միւրոյ Հաննարը խորին,
Քոլոր ձեւերն Հարեմին՝ բոց նայուածքիդ լափուեցան:

Վ Ե Ր Զ Ի Ն Վ Կ Ա Ն

Կոստրածն է դադրեր: Ա՛յ մեկ ոսնաձայն:
Փըլած որմեր, սեւ ծխաններ ուրուալին:
Քրզենի մը կոսրած. տուներ նեղուած լայն
Որ կը նային կոյս կապոյտ՝ վն երկինքին:

Աղբիւրներու բաց մոռցրած ծորակէն
Կը հոսի ջուրն. իր դրդըջիւնն է միայն
Մեծ ֆաղափն քուխ որմերուն տակ անձայն,
Կարօտվն այն կոյսերուն որ ջուր կ'առնեն...:

Աւերումի գրոխներուն մեջ խանձած,
Կը տարուին դեռ անկերպարան խանութներ.
Բաց են դուռներն. ի՛նչ լիում է մահասուներ
Ուր ամենուն տէրն է քեւ մ'իսկ կըրնձած:

Բայց պահնորդի խուսք մը կ'անցնի յամբ, ահա՛.
Աչներուն մեջ պահած՝ կրակին ցոլն յետին.
Աւերումին հուսկ նարհասիւնը ունին
Իրենց մկաններն, իրենց ֆալուածքն անխընայ:

Կը փախն, մերք կտրած գլուխներ վարելով
Տըրեխներնուն ծայրովն, իբրե՛ւ ֆաբեր հեփ.

Ունկնդրելով մերք *եզա՛* ի մ'անաբեկ
Որ կը պատուէ հրդեհներուն ծուխը խռով:

Բայց կանգ կ'առնեն հիւղի մ'առջեւ ամալի
Որուն դեռ մեկ պատուհանն է անվար...
Մեռած ֆաղփն վերջին բնակիչ անբարբառ՝
Ծերունի մը դողդոջ հոնկէ կը նայի:

Իր փոս աչներն, համրած մինչե՛ւ իրիկուն
Ազուաններն որ պատուհասի ամալի պէս
Կ'ուսեն անօրը գանկերուն դեզ առ դեզ,
Իր աչներն ա՛լ ոչ ոքի են սեւեռուն:

Իր գլուխն հսկայ, ետեւ միտս նոյն բացուածքին,
Զանգրւած բիւր շարդուածներուն կանչերով,
Աւերումէն վե՛ր՝ միակ վկա՛ն անխըռով,
Կը կանգնի ջիւնջ կորոյլի պէս շիրմային:

Արցունքն հասած, տառապօրէն գեղեցի՛կ,
Ահեղ լուռէն՝ օրբունքը դուրս ցցած պի՛րկ,
Չէ՛ր զիտեր քէ ասուած մ'եր ա՛լ զգայազիրկ,
Անհուն ցաւէն ա՛լ խենդեցած, հիացի՛կ:

Չէ՛ր զիտեր քէ իրիկնային *եզակ* ն հուր
Զի՛նք կը կանչէր, իր կորոզուած լո՛ւռը միայն,
Իր ֆաղցրութիւնն երեքային ու անձայն,
Իր խոր նայուածքն, համակ ներու՛մ անսարսուռ:

Չէ՛ր զիտեր քէ իրե՛ն միայն կը գոռար,
Իր խենդեցած ամենագէ՛տ մեմուրեա՛ն,
Իրե՛ն միայն— հուսկ Վկայի՛ն որ եր ան,
Պաղտասագին կանչն *եզակ* ին անսպառ:

Բայց երկրային կիրքի մը դեռ մնացորդէ՞ն
Թե ներման խենդ սասկուրեցնեն՝ անարբեր,
Երբ դարձուց գլուխն անգամ մ'ալ դեպ նոյն զանկեր
Ի՛նքն, հո՛ւսկ վկան, Ղովթի պէս սա՛ն մնաց անդէն

Պահնորդապէսն հրամայած եր կրակել...:
Սուրա՛ց զնդակն հուսկ վանկին հետ *եզակ* ին:
Մեռա՛ւ Վկան: Մեծ Ոճրին դեմ անհնճին՝
Բո՛ւ մը կայ վերն եւ վարը լոկ վիհ անել:

* * *

Եղեռնակուռ ո՛վ Լուսիւն մո՛ւր անսա՛ս,
Ի՛նչ որ կոչեն քեզ, շողոյեն վեր սաւառնող
Շընորհք, Հրեշտակ քե լոկ Չարին սառ կորող,
Դեւ անսարսուռ քե նեխոս ցայգ անիմաս.

Դո՛ւն որմէ Կեանքն անգամ մը, հոս, բղխեցաւ,
Հրեշտային սե՛րմ բոլոր անցնող ցեղերուն,
Դուն պայմանը Արեւելիին՝ բոց անհուն,
Ե՛ւ Ալլահին ե՛ւ աղօթին քրքումբաւ.

Որպէս զի քեզ խոնարհիմ, ո՛վ գիշեր մեծ,
Իբրեւ Խղին՝ Անեզուրիւն ա՛լ եղած,
Քու մեջդ հանգչող ոսկորներուն կայծով քաց
Շին՛՛ կայծակ մ'եւ զա՛րկ ձեռքն որ սպաննեց =

ԲՈՆԱԿԱԼԻՆ ԹԷՍՊԻՆԸ

Երբ *թապիւն* ին հասիկներն իր մասներուն սակ,
Փոսփորափայլ սիեզերհներու պէս Չարիքի,
Յամբարաւալ, մաղձով յի՛ քեե՛ւ ոսկի,
Կը բողբիւն իր եղեռներն համբել անյագ.

Ծալլապասիկ, ծըռած վիհին վրայ մեղմակի,
Ուր խոնորած կը հրնուէր իր Եսին Կասակն,
Ան կը լ'սէր ձայնն հասիկներուն՝ իր բոյնով սախ,
Գունդե՛ր, փքքած կամարներէն՝ անհուն Մեղիք:

Իր ժխտական անծայուրեան մէջ բաւալուն,
Եղեռնա՛յուռ ոսկի գունդերն այն *թապիւն* ին,
Կը հծծէին անդուլ փառքին սեւ ալելուն:

Բայց ա՛լ յոգնած դարձրենէն *թապիւն*՝ իր Ես,
Մարմարահեղ լուռն ուր ապրած եր առանձին,
Կ'ըսէր. «Ոսկի գե՛ր՝ մ'ե լոկ որ կը դարձնես»:

Ք Ա Ի Ա Ր Ա Ն Ը

Բռնակալներ, լոյսին անարժան, սե՛ւ մարդիկ,
 Արեւներ չարչրկող մեռւններ մարմարի.
 Որդեր խոնար Տարրին, եղեռներ հանդարտիկ,
 Լիններ գիւտային ուր Ախար կը նիրհէ,
 Ուր նախանձոս քոյներ, ժահրերու մուք ամպով,
 Շուշաններու ներմակ ժպիտը կ'ապանենն.
 Բռնակալներ, դուք որ բռնուած էք ապահով,
 Ակռանիդ՝ ծունկերնուդ, աչերնիդ վա՛ր՝ նորհէ.
 Ձեր քառուքեան համար, արհանբեր երկուան,
 Պատկեր մ'իմ հոգիիս կ'այցելէ, — խա՛չ մ'անլուր:
 Այս իրիկուն ուր դուք կ'ապաստէ ցուրս մահուան,
 Անիմաստ անդունդին՝ ձեր արտին չափ քափուր,
 Կ'ըզձամ որ այդ խաչին պատկերն որոտամ ձեզ,
 Եւ մեռնի՛ք՝ լիովին մահուր ու մա՛րդ՝ կրկին:
 Դուք նշաններ ունիք, մեքալիոններ դե՛զ դե՛զ,
 Որոնց շողունին մեջ կ'աւարտէ ձեր հոգին,
 Որոնց մէն մի էանդակ տուն մը աւերած է,
 Եւ որոնց մէն մի փայլ մարած է աչք մ'անմեղ.
 Դուք նշաններ ունիք, իծերու ժանտ խոցէ
 Երկու աւելի՛ բարկ եւ աւելի՛ քունեղ.
 Դուք նշաններ ունիք որոնց ծանրութեան սակ
 Խեղդած էք ձեր արտին զարկերն ու ձեր Աստուած,

Մեքալիոններ որոնց արժարն ա՛յնքան սպիտակ
 Ե՛օրն անգամ խաւարին մեջ անարգ է պղծուած.
 Դուք նշաններ ունիք ձեր տիկերին չափ նե՛ղ.
 Է՛ ուրեմն, ո՛վ մթին բռնակալ արհանբեր,
 Հալեցուցէ՛ք զանոնք, ձեր փառները քունեղ,
 Եւ անոնց անիմաստ ձերն ու փայլն անարբեր,
 Խաչին վերածեցէք, ձեր մեծ խաչին հպարտ,
 Ուր ձեր հոգւոյն նանանչն, ո՛ւր հասած այլ վասն,
 Երբ պիտի բեւեռիք հոն սլիւրս հանդարտ,
 Տիկերին հոգին, Ահ՛ր պիտի ըլլայ...:

Ք Ա Ղ Յ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մինարենեուն սարերն եւ իրեր
Կը սախան ոսկի նեղյով անհասնում.
Իրիկունն աղու կը բափե քեռում
Նոնեուն մեջ սեւ որ կ'ամպանան վեր:

Ոսկի՛ քեւնակի նաւորդներն են սեր...:
Ծիրանիին մեջ գաղջ ու անպատում
Կը բարխե՛ Զափուն իր հացը սրտում:
Պահն է ուր Սիրսն ու Աւթարն չեն՝ սարքեր...:

Եւ կը բըռնկի՛ հորիզոնը դեռ:
Կարծես դեռ ունին քոչող եզակներ՝
Զիրենն հագագող բոցն այերին խոր...:

Սի՛րս, հորիզոնին շառայլն հեռաւոր
Այնքան գողսր, այնքան աղու կը նային,
Որ կարծես յիշուած ես ծոցն Անհունին...:

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Զ

«Ի՛նչ աղուոր է», կ'ըսէին աղջիկներն երբ կ'անցնէր ան.
«Պայծառ նակաս, գիծեր նուրբ, դաւնակուրթին արձանի.
«Բայց, մինչ հովը կը փչէ, վերահու մը չունի վան,
«Միակ ծաւէթն է մաւեր, կօփկին մորք գոյն չունի՛»:

Ուրի՛ց զուարթ աղջիկներ կը հոծէին. «Տե՛ս, ի՛նչ փայլ.
«Յոյ՛ներ վա՛րի կեռասի այսին վրայ կը խաղան.
«Բոցն իր մտուս օրբունքին կ'գծէ աղեղ մ'իտէալ.
«Սակայն չունի բնաւ ձեռնոց, փողկապ, օձիք. խեղճ շղան»:

Ուրի՛ց հարուստ աղջիկներ կը մնջէին. — «Ի՛նչ նայուած,
«Շոգի՛ է, ցօ՞ղ դիւրական կամ թէ լեռնայոց մը վնի՛ս.
«Կարծես լս'կ ի՛ր աչներով պիտի սիրէր, հոս, Ասուած.
«Սակայն աղհաս կ'երեւայ. լոկ աչներն են իր մարգրիս»:

Ուրի՛ց տեղէ նոյն մնջիւնն յանկարծ կ'ելլէր. «Ո՞վ է սա,
«Սարի, վարդի ու յարդի նրբոյներով կը վառի.
«Վա՛րի հուրի՞ մ'անհատի՛ փրքած առուէ մ'հեգասան.
«Բայց մագերու ոսկիով, ա՛ն, չ'է որ մարդն հոս կ'ապրի»:

Ուրի՛ց կոյսեր անառակ կը փսփսային իրարու.
«Մեր ծանեակէն թակ ա՛յ ջի՛նջ է մերկ վիզն իր կարասիլ.
«Ու մեր ազնիւ սնդուսին հետ կը մրցի մարքն աղու.
«Բայց ծանեակի թէլ մ'իսկ սո՛ւղ է իր ձորձէն աւելի»:

Ուրի՛ց ձայներ խօլ, անգութ կը քոչէին ետեւէն.
«Խե՛ղճ քափառիկ Սէր, հո՛ւրի յարդէ գիխարկովը հին.
«Գեղեցկուրթի՛ն, ո՛ւր էր որ այդ խօլ ողին անօրէն՝
«Ծափի մը լոյսին մէջ ներէ՛ր քուառ հագուստին...»:

Քալե'ց, ֆալե'ց խեղն զղան. իր ոսնաձայնն երկիրոս
Մեսաֆակուռ շարեցներու շեռնին մէջ կը մարէ...:
Քալե'ց, ֆալե'ց, հերքն հովին, սիւրբ լուսնի պէս աղօս,
Հորիզոնին կաթին մէջ թաթխած նայաւածն, համակ սէր:

Իրկուններ, մանաւանդ, վերջալոյսի պահերուն
Ուր ամէն բան իր վերջին ինքնութեան մէջ կը ցցուի,
Ուր բացարձակ կը ցայտէ ամէն զիծ ու ամէն զոյն,
Իր լուռ հոգին կ'որոշուէր հուր աչքեղն իր ծախի:

Անտառի մ'եզրը կանգուն, վերջալոյսին հետ մինակ,
Անտառին գաղջ աւիւրն ու թաւիւրն հետ վայրի,
Արցունքի մէջ՝ կը դիտէր նամբու գիծերն իր ցամախ,
Գօս երակներ՝ ուր ո՛չ մէկ սէր զոյն կուտայ ու կ'ապրի:

Ու նայաւածքին զակ հզօր՝ Լազաֆն ամբողջ կը յառնէր. —
Ճամբաներուն եզրը ցից՝ ֆար շէնքերու ֆար հոգին.
Ս.մայրութիւն արտի, փա՛կ պատուհաններ, փա՛կ դուռներ.
Տանիքներէն վեր, միճա՛կ, կը խայտայ բոցն երկրիցին...:

Հանին ,անա՛, լո՛ւռ, Լէնոս, պակասուի մենամոյ,
Սեւ համբիշով կը համբէր զաղօսիչներն իր շխուրթեան.
Տեսներով շուրջն ամէն ո՞ր վաստարացած, հիւսնդ, խօլ .
Սէրը զոհուած Մեհաղին, ու Սեուեսին՝ Բնութեան ձայնն.

Անա՛ զոյգեր որ զիրար կը հերքեն, ա՛յնքան յայտնի.
Մէկն ալեհեր, խորուսած, մինչ միւսը թարմ վարդահեւ.
Պաշ կը փնտռէ մէկուն շուրթ, կը հազայ միւսն, ա՛հ, զաղօսնի,
Մէկն իր թեւեր բացած լա՛յն, միւսը՝ ծալլած խաչաձեւ:

Գեղեցիկն կամեն անապառ, յիշեցրական ու թափուն,
Իր բոցահեր թրուիչին, լո՛յս խոյանքին մէջ վայրի,
Կը թայթալի, կը հեծէ, տուայտանքին մէջ հեւուն,
Ամէն անկիւն ընդհատած ձեւաստեղծ շուրջն որ կ'ապրի...:

* * *

Անտառին եզրը կանգուն, վերջալոյսին հետ մինակ,
Արբիւր կ'ըմպէր հեռուին կրակներուն զոգօր հայտաց.
Իրանարտօս ու ազու այդ հայտացքին դէմ կանգնած,
Կը հարցնէր. «Լուռ Անհունն այժմ կը յիշե՞ իմ հոգեակ:»

Ու կանգնագեղ անտառին շեռնն, հզօր գրգանեով,
Ոսկի ցոլերն ոստերուն՝ մորթին վրայ ոստոսուն,
Կը դրդէին քսել լուռ ու չը սիրուած պատանոյն.
«Աւիւն անմահ կը յիշե՞ երակները սիրախոյով:»

Խնդրներուն դէմ ծովուն, ի՛ր մէջ ի՛ր մէջ յար ծայուն,
—Նուրմուճարներ՝ լո՛յս՝ ծնած անդունդներու խաւարէն —
Խանդաղասած, փրվուրին կը հարցնէր մեղսօրէն.
—«Ա՛հ, ծովն արգեօփ կը յիշե՞ Ուրախութեան կամֆա անհուն:»

Ու վերջալոյսն ու անտառն ու ծովն, երեքն համերանց
Ու համագօր ինչպէս են լուռ սեպիւրներն Անհունին,
Հրապոյրով մ'անասնման կը կանչէին պատանին.
Հուրքէն, այլէն, շեռնէն կ'ելլէր մէկ ձայն ու մէկ յանգ.

—«Դարձի՛ր, դարձի՛ր մեր զոյսին, մեր հուր տարին հերարձակ»
«Մեր մէջ միայն գեղեցիկն անդո՛ւլ ազա՛ս կը գործէ.
«Եթէ զիսնաս սիրել մեզ, վերջին նայաւածքդ անյազ
«Յաւերժանայ պիտե՛ս՝ անբարբ, մեր հետեանքին հետ բոցէ:»

Ու պարմանին հերարձակ, ու պարմանին մոլեցիկն,
Իր ֆամակը դարձուցած ֆաղաներուն դէմ, հո՛ն ուր
Գեղեցիկը, գո՛յնն հոգւոյն, երկար հեծէր պիտի լո՛ւռ,
Յընտրին մէջ իր սիրոյն՝ պի՛րկ խոյացաւ ալիքին.

Շարժեց բազուկն ընդ սուաջ, կանչելով հուրն հեռաւոր.
Ալիքներուն ծիրանոյն վրայ դրաւ շուրթն, երկա՛ր.
Ու լուսինն մէջ հետեան, լուռ սպասեց, մինչեւ որ
Ծիրանին, Մայր գեղեցիկն, փակեց աչքն հետաւառ...:

Ս Ա Պ Ա Հ Ի

Խորութիւն առջւան,
Խաժ, երանախոռով,
Ուր լեռներ կը հեւան
Վա՛րդ երակներով:

Արեալոյն իմ հերես է,
Լեռներն՝ իմ հայեացս,
Առուակն որ կը հոսէ
Իմ երակս է բաց:

Ծովերն իմ հանգիստս են
Անգի՛ժ, անսպառ,
Կղզիներն հմայօրէն՝
Աղօթիս պատահառ:

Ափերէն զմրուխտէ
Երեւախառնուած,
Զինչ կը փքիին կաթի
Բլուրներ ամպաւալաց:

Լեռները բռնուններ
Կը հառաչեն յար.
Ի՛նչ քաղցր է կեանքն հոն վե՛րն,
Պարզութեամբ անհնար:

Լեռներէ վեր՝ կրկին
Լեռներու վրայ բառ,
Ենկացումն է կեանքին
Նժ՛ւր ու անվթար:

Խորութիւն առջւան,
Թափանցկօրէն խաժ,
Լեռներուն հարեւան՝
Ո՛վ յայիս անմառ:

Կուսութիւն Տիեզերքին
Ուր ծառերն են խունկ,
Ուր չորս սարեր նախկին
Մրինգիս են դրած ունկ:

Չորս սարեր կոյս անմահ,
Ազատագրեցի՛ք
Չեզոքով ոգեհրմայ
Սրբնգահարն հեկ:

— «Դուք կը բաւէ կեանքին,
Հող, ջուր, կրակ, այր,
Դուք էք որ բարձունքին
Կուսաք սլացք անմեռ:

«Դուք քաղցին կը բաւէ,
Ծարաւին՝ ինչպէս,
Դուք որ կրիային հեկ
Դարեր կուսաք վեռ:

«Դուք կը բաւէ Սիրոյն
Ինչպէս ո՛չ մեկ կին,
Դուք որ այզն էք անհուն
Ու յայիսն այգին:

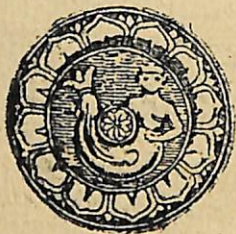
«Ի՞նչ կը բաւի մարդուն,
Ինչպէս ո՛չ մէկ գիրք,
Ի՞նչ որ, մըրրկէ տուն,
Օրհնենք էք պի՛րկ :

« Անձեղուն, անյասակ
Ձեր եփնդին համար,
Թողո՛ւմ տունն իմաստակ,
Սուրա՛մ՝ հով յիմար : »

Ա՛յսպէս սրինգըս կ'երգէ,
Հոգիս նախնական .
Մապահի՛ն եմ խունկէ,
Լեռներու նամբա՛ն . . . :

Այսօր պէտք է երբա՛մ,
Մասն ըլլա՛մ լեռան,
Ժայռի նեղ մը սարսա՛մ
Կամ բոյն մ'անոր վրան . . . :

Եւ բող սրինգըս, լեռնե՛ր,
Կոտրե՛մ սրիս դէմ,
Երբ, նոյն իսկ կիսամեռ,
Քաղաքներն յիշե՛մ :

Ա Ն Տ Ա Ռ Ի Վ Ա Յ Ե Լ Ք

Կ'ուզէի որ կորուէի անտառին ծոց,
Ո՛չ մէկ դարու զաւակն եղած, անձանօք բոց .
Կորուելու հեշտանիս մեջ՝ խայսացընոր,
Յանկա՛րժ անւարժ՝ արմատներուն հետ դարաւոր :

Ես անտառին համակրութեան ոգին անխոց,
Եւ նոյնութիւնն իր սարրերուն մոնչահոծ .
Աւիշեկու գաս չնանչնայի ո՛չ մէկ ուժ նոր,
Ձայրոյթեկու գաս՝ ո՛չ մէկ Աստուած կամ մահ հօր :

Չունենայի՛ բնաւ գաղափարը Վախճանին .
Բիւր առուններ հերացըս մեջ լոկ կը ժպտէին . . . :
Իսկ եթէ գար ձանձրոյթն օր մը, բունեղ ֆրամբ,

Եւ միակերպ կեանքեկու անդին՝ Աստուած մ'ուզէր,—
Արմատներեկու փոքորիկներ հանէի՛ բամբ,
Խորսակի՛ ես իմ շունչովս Ուժիս ծառեր :

Մ Ո Ւ Ե Գ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ի՞նչ կ'ուզես դու, մե՛ծ հրճողիւն քրքուահեղ՝
Շոգեմաւին որ կառչած է քարափին:
Ի՞նչ կ'ուզես դու, սոյլ գալարուն, շե՛կ հեղեղ-
Ըղձանճներդ մեջս անսպառ կը քափին:

Սո՛յլ, ա՛հ, քեզ հետ կը կասողիմ ես. ամեն հեղ,
Իբրեւ կանչը վիրաւորուած կարապին.
Կ'ուզե՛մ որ քու ըղձանճներդ յա՛ր քարքափին,
Քոցէ՛ քեւեր տեղերի մը բիւրեղ:

Ի՞նչ կ'ուզես դու. կը դըրդդին կարսաներդ,
Շոգեմաւին աղիքները կը պատես.
Ծովը փուռ փուռ կ'ըլլայ, ամպերը՝ փերք փերք...:

Ի՞նչ կ'ուզես դու, ըսէ՛, հոճողիւն աղեկեզ.
Պատասխանեց սոյլն անսահման հոգւոյս պէս.
— «Նո՛ր Արեւելք, նո՛ր փոքորիկ կ'ուզե՛մ ես:»

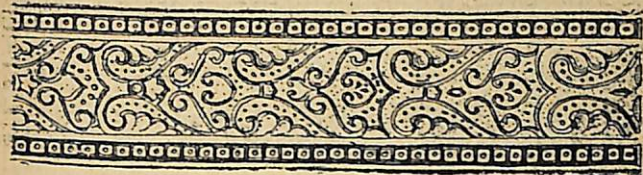
Ա Ռ Ի Ի Ծ Ի Ն Ե Ր Ա Ջ Ը

Կը նիրհե առիւծն անհուն Ուժին խոր,
Շուրջի սուազէն շաւելի անդորր.
Ովկեաններուն զիւերին պէս խած՝
Կը մխայ իր աչքն արեգակնամաւ.
Ակնարկը բոցեղ կը հոսի սակաւ՝
Ստուերին մեջ իր գեղեցկութեան քաւ...:
Կը բուռի նոյն իսկ քէ կ'երագէ ան...:
Երագէլ, ի՛նչքան սարօրինակ բան
Անաղակարօս հսկային համար, —
Ձի բնութիւններու քաղցր ու սկար
Միայն յատուկ է երագելն այսպէս:
Բայց անտուններու շեկ արքայն ալ վես,
Թաքերն իր առաջք խաչածեւած հեզ,
Յաղթանակէն խոնջ կ'երագէ անես:
Կը գառանցի իսկ ռունգերուն սակէն...:
Պեսն երագուն առիւծին անգէն,
Բարոյագէտը կ'ըսէ. «Կը զղջայ:»
Կ'ըսէ բանաստեղծն. «արցունեով հիմայ,
Պահ մը, քրնարեւս ա՛լ խանդակաք դեռ,
Պիտի քրջէ իր արիւնտ քարեր:»
Կ'ըսէ կրօնաւորն, ա՛լ հպարտացած,
«Այժմ կը յանգի իր խոհն առ Ասուած:»

Վանառականը կ'ըսէ անտարբեր.

«Անեուես կ'երագէ նոր մտքի մը դե՛ռ:»
Եւ սիրահարը, նախանձով տրոփուն,
Կ'ըսէ. «Առիւծն է, բաբէ՛, այս պահուն,
Մեծ հոտառութեամբն էգի մ'երջանիկ:»

Բայց ասոնցմէ ո՛չ մէկը, ո՛վ մարդիկ.
Զի առիւծն, ահա՛, կը կանգնի յանկարծ,
Աչքն՝ հորիզոնին խորը բոցարծարծ,
Իր՝ եղբիկներուն քափած արիւնով
Կարմրաւառայլ այն հորիզոնին խռով.
Կունակը լեռան՝ ուր ա՛յնքան օրեր
Որսին ետեւէն յաղթ մագլցեր էր,
Հեծիւն մը երկար, անհուն, քրքռահեղ,
Կ'երկարաձրգէ առիւծը շէնդ.
— Հառաչքն է անգուր Եսին մեծութեան,
Կասաղի ձանձրոյթն Ուժին անսահման,
Աննպասակ, խօլ Ուժին որ կ'ապրի
Մացառուս համբուն վրայ ամայի՛...:

Հ Ս Կ Ա Ն

Անտառներուն խորէն փայտեց երկար ասե՛ն.
Դասապարտուած մ'եր. հսկայ՛ մ'եր: Եւ ո՛չ մէկ կի՛ն
Կը վայլեր իւ բուռն Սիրոյն եւ Հասակին.
Միջա՛կ էին մարդիկ: Քողո՛ւց որ զինք ասե՛ն:

Օրե՛ր օրե՛ր փնտռեց նմանն: Ունա՛ց հոգին:
Դասապարտուա՛ծ մ'եր, հսկայ մ'եր: Կ'երբար արդէն
Գըլորիլ վար անդունդներուն հեղեղաւէն,
Երբ գոռաց Մայր-Անտառն հեւովն իւ փոթորկին:

Փայլակն հեռուն լուսաւորեց փարայր մը մեծ,
Որուն մութէն կը կանգնէր կի՛ն մը յաղթալանջ...
Խելայեղած՝ դէպ՛ հոն վազե՛ց, դէպ՛ հոն վազե՛ց:

Յայնուրի՛ւն: Ի՛ր նրմանն էր. ի՛ր Եսն. ի՛ր պահանջ.
Դասապարտուած զոյգ սրտերն հոն նանչցան զիրար.
Եւ փոթորիկն երգեց իրենց սերը դժուար...:

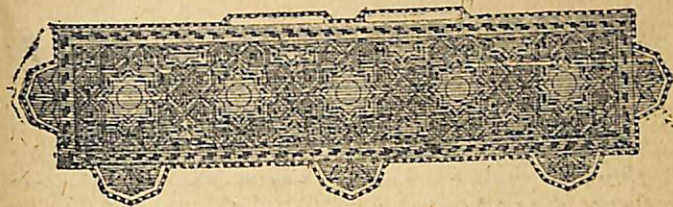
Ս Ի Կ Ա Ռ Ը

Մեծ պատին սակ մամուագեղ սեպ ու վայրի
Ֆափր մը ձեռ կը հանգչի մեղկ, յաւեհ նոյն,
Փաւասպիսակ հսկայ գլուխն յեց՝ քարերուն,
Իբրեւ պատին մասն, իբրեւ դէզ մամուռի... :

Միայն նայուածն է որ կուլայ սեւեռուն:
Բան մը չըսե՛ր, բայց կ'որոտայ կը փրփրի
Իր եռփունն հուր աչերուն մեջ բարի... :
— Ի՞նչ կուզես որ սամ քեզ, բռուա՛ն ձերուքին՝

Տասնո՞ց: Ափսո՛ս, վաղը քաղցը կայ նորէն:
Զ'արժեք ապրիլ Ներկային մեջ նե՛նգ յաւեհ:
Փափ'ը մթին, ի՛նչ կը հայցես հեւօրէն՝

Իմ աներազ չար մարմինես այս սգեհ
Ուրանալով երկնային խորքս ծառի... :
— Եւ տասնոցին տեղ՝ սիկա՛ն մը ես տուի:

Ն Ա Ի Ա Կ Ը

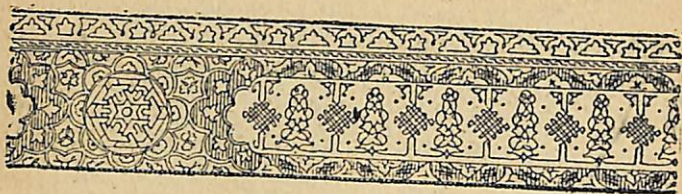
Կը հեռանայ նաւակն, յուշիկ, ծովեզրէն,
Դեպի ծովուն օտարութիւնն յամբ ու բուխ...
Փայլ մը չկայ. մեզին մեջէն՝ արտաքուս
Ողջերքն է խօլ որունքունն ձիւնեղէն:

Շովն է Մարդուն հեճեհն քափո՛ւր համօրէն.
Նաւաստիէն գաւ ուրիշ ո՛չ մեկ գրուիս.
Խաժ անյասակ հորիզոններ չունի՛ն ծուխ:
Օրէնքները Յամափին ծոց կը նիրհեն... :

Կը հեռանայ, ցունկը դեպի հորիզոն
Ուր կ'ըսպասեն կծու համեր լեղակի...
Տակաւին քա՛յլ մըն ալ, ու նաւն որ կայ հոն,

Բանի շարժին իր բեւեակներ մեղմակի,
Կը նըմանի խաչի մը, յա՛ր բաբախուն,
Կանչելով, ա՛հ, մի՛տս կանչելով՝ սառ Անհունն... :

Ի Ն Ք Ն Ա Լ Ք Ո Ւ Մ

Մեղեդիներ հոգիիս խոր կ'երկարին,
Սխրալի, ծանր, անվերջ, հզօր, անալլալ,
Մահուան պես լուրջ, արեւմարի պես խորին.
Սեւ անտուներ կը ցցուին հոն ողբգմալ:

Անտուներուն կասարները նոնափալ
Իմ հառաչքիս շունջին մեջ լճու կը ծռին
Դեպի այն կողմ ուր արեւմարը ջերին
Կը նրկարէ արժիս խորեերը մալլ:

Արեւմարն է անհուն իղձին կայակումն.
Եւ մանիւշակն ուր ծիրանին կը հալի,
Կ'ողողէ սիրքս հանգիստով մ'անպատում.

Ո՛վ մանիւշակ իրիկունին սխրալի,
Միասարումն ունայն Եսին իղձերուն,
Խմէ՛ իմ Եսս եւ ծիրանին տոչորուն:

Լ Ե Ռ Ն Ե Ր Ո Ւ Ձ Ի Ի Ն Ի Ն

Ճերմակուրքիւնդ է գուարբուրքիւնն Անհունին.
Կը շնչե՛մ քեզ, ձի՛ւն հեռացայ լեռներու,
Լեռնագրուած Խինդ գոր մարդիկ հոս չ'ունի՛ն,
Վկայարան Ամենայնի, կարծր, աղու:

Դէս՝ արտերուն որոնք նոյլդ ես չնչին,
Դեպքերուն՝ ուր շնորհեք փոքր ինչ կը հեղու,
Ի՞նչ կը նայիս, ձի՛ւն միտ անհալ առանձին,
Քաղաքներուն, ժպիտովրդ մե՛ծ տղու:

Անտուները կը մոխրանան հոս սակաւ.
Հրդեհ, աւեր, արիւն, կրօնի ամէ՛ն դի:
Ի՞նչ կը նայիս, չես երէ գուրը անբաւ:

Ձի՛ւն, երբ չես կոչը Դարձի, ձեւարժի,
Ա՛հ, երբ սոսկ Վկան էս ցուրտ, պինդ, դժխե՛մ,
Իջի՛ր լեռնէն եւ ցեխիդ մեջ մեղանչե՛մ:

Յ Ա Մ Ք Ա Ծ Ծ Ո Վ Ը

Կը տեսնեմ ծով մը ցամբած վիհերով,
 Ուրկէ ջուրն յանկարծ խուսեր է իսպա՛ն,
 Ուր անկերպարան փսուքիւններ խոռով
 Կ'ըլլան աւազէ մըրըրիկ մը վառ:
 Ոչի՛նչ՝ գեղեցիկ խած ալիքներէն.
 Վիհերն են միայն, իրակա՛ն եւ մերկ,
 Որ խոժոռաբիբ կը նային վարէն, —
 Քարացա՛ծ ծառաւ, բերանաբաց վերք:
 Ոչի՛նչ՝ ներդաւենակ շառաչիւններէն.
 Լուռն, Անեուքեան ուսայն երկարէ,
 Հիւսելով անլուր աղէտն համօրէն՝
 Անդունդներն ի վար ծանր կը կարէ.
 Ոչի՛նչ՝ ձիւնագեղ սլացիկ փրփուրէն.
 Ճերմակով արբօխ բարձունք չկան հոս.
 Փսուքեան ամպեր ծանր կը բուրէն,
 — Յամա՛ք վիհերուն հառաչն հեքանոս:
 Յերէկն հընոց մ'է որ շէկ սըլաբով
 Կը ծակէ միջեւ մուք ընդերէն անհաս.
 Ուր կաւուտ ժայռեր սեպ, իրարու հով,
 Կը ցցեն ծովուն սարսափն աներազ:
 Պայծառութեան հեքանոս վիհին
 Կը շլորի աչն, եւ զո՛ւր կը փնտռէ

Քարափոսներուն մեզ որ կ'առկախուին՝
 Ծովային Կոյսին մազերը բոյրէ:
 Կա՛ն հոս միայն սուր՝ վիհէ ասամեր,
 Որ խածասելու հետեանով մ'անհատ,
 Վերամբարձ պեղմամբ կը սեպանան դեռ
 Կարծես արեւն իսկ խածնելո՛ւ համար:
 Լեսուրէն ու աւազն, աղն ափունքներուն
 Դրումբած ունին երգն Անեուքեան.
 Քարացած հետքերն հուսկ ալիքներուն
 Կը գծեն մահուան օրօրն յաւիտեան:
 Իրիկուններն հոս ո՛չ մէկ սիւք ունին.
 Սո՛սկ ասելութեան յորձուցի նման՝
 Մաճուռ կը յորդեն փապարներ խորին.
 Կարծես դիակներուն մազե՛րն անկեղզան...:
 Եւ լուսընկան, հոս, չարչարացընոր,
 Վիհերուն քիւով բեկբեկուած հըրու,
 Գոյնն ունի շաղղին օրբունքին պէս մտ,
 Նուաղելով առանց բանի մ'հպելու...:
 Վիհերուն քիւով հոս կը չարչարուի
 Միա՛կ քաղցրութիւնն որ ըլլար, — լուսընկան.
 Վիհերուն քիւով մեռնիլ կը բըւի
 Մի՛՛ս նրկարելով.— Ոչինչին վկան:
 Ահա՛ ձուկերու կմախքներ փակած
 Ժայռերու լանջփին, բիւրեղ ողներով.
 Անդնդագէտ ձուկն հսկայ հո՛ն ինկած՝
 Ծանծաղուտի մեղկ մանրիկ ձուկին հով:
 Դարաւոր աղով անած այլանդակ,
 Ծովային կանանչ ցայգովն ուռնալիբ
 Կը փսին խուկէ բուփ լեռնակուտակ,
 Լուռ լուռ վեհերուն քարքիչն՝ արդ՝ զագիր:

Եւ զանգուածներ կան որոնք կը բըւին
Երկրային կեանքին ինկած փրօուրներ,
Դեռ մեղրը չեղած՝ Կեանքին մէջ ծովին,
Մարգարիտները չը համբուրած դեռ.

Դոյին, չգոյին միջեւ տարբեր,
Խաւարչուտ Նիւթին, լոյս՝ Զմուռիսին
Դեռ զոյգ Օրէնքով չարչարուած տարբեր,
Խմորման անհառ խաղերն՝ Անդունդին:
Ցամբած ծովն՝ անդարձ Սիրոյ աչքն է փոս
Որ ա՛լ խաւակներն ի վեր չի՛ լուսնար.
Հոյսով քմուած Զուրն որ կը խայտար հոս,
Ա՛լ շիք մ իսկ չէ՛ Նիւթն օրրելու համար:

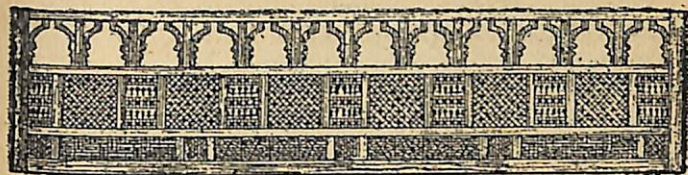
* *

Ո՛վ թուրքիա, դուն այս ծովն ես ցամբած,
Այս Սերն ես մեռած. նեխանք ու աւազ.
Այս մահն անաղօթք. վախճան անկասկած:
Այս Ասելութիւնն որ չունի՛ երազ:

Դուն այս ցամբումն ես վիհէ ժանիփով
Որ միտ կը խածնես արեւոյսն անհուն.
Դուն այս ժխտումն ես սառած լորձուկնով.
Դուն սարսափն ես մերկ փտութիւններուն:

Զմուռիս կոհակներդ, հիւրքդ կորուսած՝
Ա՛լ ո՛չ մէկ երազ ունիս Անհունի.
Վիհերու անսա՛ն, ջարդ ու կոտորա՛ծ,
Բաբէ՛ քու Ալլահդ ալ արիւն չունի՛...:

Եկա՛ւր, Մուհամմէտ, այս Նեխանքն վե՛ր,
Թափել Դուրի ջինջ արցունքդ յետին,
Որպէս զի յառե՛ ծովն երկնահրաւէր,
Որպէս զի ապրի՛ անհունը Մրտին:

Ա Ն Հ Ո Ւ Ն Ի Ն Հ Ա Մ Ա Ր

Երբա՛մ Արեւելիին հուրներուն հետ՝ հերոսներով բաբախուն
Որոնք մեր Ներսիսին այրող վայրի Անհունը լուսաւորեցին,
Հերարձակ անհառ հուրներուն հետ՝ զեղեցիկ մահուան մը համար
հատուցող,

Երբա՛մ Արեւմուտքին խոճոռ մթութիւնները փայտացնել:
Անպայման անյասակ Կեանքին փոքորիկներով ցցուած,
Երբա՛մ տեղերուս անտար, կասաղօրէ՛ն ընդարձակ ու արեւելօրէն
շեղ,

Սարսել Արեւմուտքին լերկ ցամաք դաշտերուն վրայ,
Եւ իմ սօսաւիւններէս ստեղծել Սէրը երանական:
Հոյակապ երածօտիւն Արեւելի դարերէն կանգնող նոնիներուն,
Հրահալած՝ երբա՛մ փայտացնել շուշիս սակ ամէն բան:
Ներնեան վայրենագեղ անգրութեանց հեռանկէն,
Լենկիթմուրեան արեւանքներուն արիւնածիր մթնոլորտէն յառնած.
Հանճարեղ վայրագութեանց ու արեան հոտերուն վերեւ,
Իմ շուշիս՝ հերոսներուն անիւնով ու միապետներուն կիրով տաք,
Ե՛ւ յարթութեան ե՛ւ պարտութեան հեռանկներով զարհուրօրէն հո՛ծ
իմ շուշիս,

Արեւմուտքին քայտացած ցրտին խուժաններուն մէջ փչե՛մ,
Անհաւատօրէն՝ մահաբաղձօրէն երազուն մրցամարտիս մէջ փչե՛մ.
Իմ շուշիս, հակապակներով ծակուած շեղ Արեւելիին անհա-
ւորէն մի՛ պատմութիւնը:

Երբա՛մ, այս շուշիս եղած, գոյութեան բոցամբաւ ընդհանրու-
թենէն արբիւ,
Պատերազմի զիւրերու կարմրահայեաց խոռոչներէն փքրած խա-
ղաղութիւն .

Հեանուս սուեր գայրոյթի ամեհասարուս անսառներու
Ռոնճ վայրագ ցեղերու կարմիր ու անյագ սեսիլներ օրեցին,
Հեաննես նամագ կրովսնագագ Քէլլաններու
Ռոնճ հեքանոս Ուծը քիսոնեայ Բարոյն պասմունան ըրին,
Ռոնճ խունկին ու բուրվառին սեղ՝ նոնին,
Ու սքասարուս Խաչին սեղ՝ կենդանի հորիզոններ ունեցան
Ռոնճ միանեման տերն էր իրենց գայրոյթի ու պասուսի աղա-
ղակը :

Սարաւանդներէն, հրուանդաններէն անդին հոսիմ,
Ու մեծ խարակներուն ոտք ուր Արեւելին երակը կ'աւարտի,
Անչասող Ովկէանին համար մունչեմ:
Երկու այիներու միջեւ գաղսնիներով պեղուած թուխ կապոյտս՝
բաւալիմ,

Ու դեռ Արեւմուտին հիւանդ գիւերները չքցած,
Ջէնիքին արեւին տակ պաստասե՛մ իմ մարմարակերս պասմու-
քիւններու խիղճը-
Անհասալի միութեամբս հրնուի՛մ, դէպի Անհուն ձգող բիւ-
րազան բազմութենէս արբիւ,

Գէպի յոյս ամբարձող բիւրազանց կարկառներովս բաբախուն :
Արեւելին հուրներուն հետ, գեղեցիկ մահուան մը համար հա-
տուցող,

Գէպի յառաջ նետուի՛մ, Ովկէանը ափիլգած,
Նոնեւայց հերոսներուն գաղափարներով քրքրագի՛ն:
Գաղսնակուս այիներու դիւային սեղմաւարով իմ պասմութեանս
միութիւնը հունդա՛մ,
Համագոյութեան հորիզոններն ապակած՝ Արեւելին կարմիր
ունչով .

Եւ իր բոլոր յարքանակներով եւ իր բոլոր պարտութիւններով,
Թո՛ղ Արեւելին արիւնը Անեգրութեան նայուածքը եղած ըլլայ:
Ահա՛ կ'որոշեմ Արեւմուտին մրցամարտը, դեռ գիւերը չհասած .
Մեծ Յայտնութեան աղաղակին համար զինուա՛ծ է իմ պղնձէ տունչս:
Ո՛չ մէկ մամուռ ափունքին վրայ . ապառաժներ կը ցցուին՝
բնութեան անէմներով բազկացած .

Ո՛չ մէկ եղբին, ո՛չ մէկ կանանց ծպիտ խարակներուն վերեւ .
Հողն ամայի՛ է դիւցազներու անիւնէն ու հրուանդանները ծաղիկ
չունին . . .

Յրին աշխարհները միայն, դիւցազներուն առաւելական ա-
րիւնքին սեղ անցած,
Տձգոյն ծաղիկներ կը բուսցնէ մերկացից բուրներուն ետին :

Հեռուէն կ'իմանամ ննջախորտերու մեղի հոտերը որոնք գիւերուան
մեռելութիւնը կը կանխեն,
Կրթուէն խառնուած՝ յաիտեանական առաւոտներու տունչս .
Ամէն բան վայելելու ասողութիւն մը, ամէն բան անելու հե-
տանք մը կը բոջի օդին մէջ .
Մթնոլորտը լեցուն է հիւանդութեան հոտերով ու մահուան քրտն-
ներով ,

Եւ հանոյր Սեր չէ՛ հոն, վասնզի գաղափար չէ՛:
Ճարպը, դնդերին սեղ անցած, յոռեստութեան սեղաններ կը
պատաստէ ,

Եւ մարդիկ կ'աշխատեն յոյս ու կեանք բնագոյնէն համար .
Մահը կը վերլուծեն, առանց մահուան համար հատուցող գա-
ղափար մը բռնակալելու .

Մարդիկ կը հաստատեն ցրտէն, իրբեւ թէ ամէն բան տուած
ըլլար, մահուան պէս անցած,
Առանց սեղմութի՛ սասը մասներ կ'որցնելու առաւելային ցուրտ
յասակին վերեւ:

Չէ՛ն օրեր կուրծքներուն մէջ լաւատեսութեան անիւտանական կո-
հակ մը,
Ուրախութեան յաիտեանական բիւրազան սեղմումներուն ձայնով
չէ՛ն գործեր:

Գոյութեան վերջնական ձեւեր ստանաւարձ կը հաստին, հերա-
ձակ դիւցազներգութեանց սեղ,
Չլատելով կամքը Գիտութեան երկաթե որոնողական խարխիւնե-
րուն վրայ:

Գիտութեան սալին վրայ կը ձեռնէ Մարդ-Ասուածը ու իր ան-
հուն ներսիդին՝ ցուրտ շրմի մը ձեւը տալու համար անոն:
Գաղափարներ չէ՛ն սուրբ անյագ, այլ վերջնական ձեւերու մէջ
կը ստանին, կը ստանափակուին,

Ահարկու լութեան մը մէջ՝ զիրար որոշելու համար .
Եւ մարդը կը տարժի հոն այս դազադակիրի պատգով:
Արեւելին հուրով բեռնաւոր իմ տունչս կը կայտէ մոլեցին,
Մայր-Եկեղեցիներուն ֆարէ թեւերուն մէջ կը մտնան, միմարէ-
ներուն կաթ սլացին կարօտակէզ սեսիլով:

Չափուած, հիփօրէն մահուր մարմարներուն վրայ ո՛չ մէկ մամուռ
կ'օրէ իմ գայրոյթի տունչս,
Վայրենագեղ դիպումներով հոն Արեւելին ազատութիւնը պա-
սելու համար .

Անիշխանական բնութեան զուարթ ուժը, ո՛չ իսկ անոր սակ ընկ-
նուելու հետեանք:

Մարդիկ կ'ապրին չափուած օրերով եւ չափուած իտէպներով,
Առաքայի պէս աւարսա՛ծ, որոտակի հասուա՛ծ մարդիկ:

Ո՛վ Արեւմուտսի սողուններ, լսեցէ՛ք իմ շունչս:

Գիշերը հասած է, ձեր գիշերն է, ձեր անասող, ձեր աներազ գի-
շերը...

Ես Արեւելիին նոնիներէն կուգամ, հեւօրէ՛ն:

Ձե՛մ նմանիւր այն փոքորիկներուն որոնք կը խեղդուին ձեր մեծ
պատերուն անկիւններուն մէջ,

Ձեր երկաթէ փեղկերուն կառչած ամօթահար մեռնելու համար,
Լսեցէ՛ք իմ շունչս, ո՛վ Արեւմուտսի սողուններ,

Ես այն բարձունքներէն կուգամ ուր չհասաւ Նաբոլէոնի առ-
խարհակալ հառաչքը:

Իմ դիւցազներուս արիւնով կ'ուզեմ արեւել ձեր մրափին անասող
երկիւնք,

Եւ Արեւելիին բոցերուն մէջէն յայտնուած Անեգրութեան սարսափը
կ'ուզեմ նահանջել հոն:

Քա՛ղոց է իմ շունչս, վասն զի հեռաւոր անտառներէն կուգամ:

Երկար ասեմ անոնց սեւ խորներուն զաղտիւններն ըմպած,

Եւ սարսափը լեցուն է նոնիներու սօսաւիւններով,

Էզաններով որոնք անհասնում նոնիներով կ'այտնուն, կոհակուռոյց,

Եւ որոնց մէն մի կոհակ, հեռուէն իմացուած, պիտի կրնար ընդ-
հասել ոնիրի ծրագիր մը ձեր մէջ...:

Ո՛վ Ներկային մէջ ապրող ցուրտ սողուններ,

Քաղցրութիւններու ու սարսափներու այս խառնուրդն է իմ շունչս,

Արեւելիի դիւցազներուն վերջին հառաչներով տա՛մ ու հետուն:

Ահա՛ կուգամ ձեր մրափին մէջ մառախլացից առաքայաներ որոշե՛ք

Իբրեւ արիւնէ այրեմարանը Արեւելիին անհառ Պատմութեան:

Ինչպէս կը սրսփամ ձեր երեւակայութեան հաշուուած խոռոչ-
ներուն մէջ,

Եւ զանոնք իմ շունչովս կը բիրապատկեմ:

Ինչպէս իմ խիղճս ձեր միահարթ նիրհին մէջ կը հրահոսեմ,

Արեւելիին զմայրումներն ու հաւաստի ստեղծելու համար հոն...:

Վաղը պիտի կրնամ հաւաստի մը ստեղծել՝ Անեգրութեան արժանա-
նալու համար,

Եւ Արեւելիին պէս բոցավառուելու համար

Պիտի կրնամ վաղը սիրել. ձեր անհուն ներսդին իրագործելու՛ն հա-
ւար...:

Ի Ղ Ձ Ե Ր

Մանիւտակն ըլլա՛մ լեռներու լանջիին,
Եւ ձծեմ աւիւնն արծիւին թոխջիին:

Կայծակն ըլլամ շե՛տս՝ սուրերուն շեղբին,
Եւ բոլոր աչներն իմ մէջըս բափի՛ն:

Հեղեղասներուն սառոյցն ըլլա՛մ պիրկ,
Եւ հաքոսեցնե՛մ ժայռերն անձարիկ:

Մարգարիտն ըլլամ ծովերու խորքին,
Եւ նստիմ շաղիին աչաց մէջ կրկին:

Անտառի մրրիկն ըլլամ մոլեգին,
Եւ սարսեմ վիհն ուր ծառերս կը հակին:

Քա՛ւր ձմեռն ըլլամ, սիպերամբուայ,
Եւ խեղդեմ շաղիին բոյրն, ու՛ աղօթի՛ն ալ...:

Մոլորումն ըլլամ խոնջ ուղեւորին,
Եւ կասարին կոյս ձիւնով ոսփ ուռին:

Առագաստն ըլլամ յա՛ւ արիւնքին նեմ,
Եւ Անձանօթին կարովն արսասուեմ:

Հեւեմ ըլլամ նոներփ հիւսիսայգներուն,
Եւ փո՛ւտ փո՛ւտ ժպտի՛լ տամ Սառոյցն անհուն:

Շաղի շիթերով արաբհիւսն ըլլամ,
Եւ նամբորդին սեւ մախաղին վրայ լա՛մ...:

Փշփռանքն ըլլա՛մ խորանին աչքին,
Եւ ծակե՛մ խունկի՛ն ծուփն անըզագին:

Մեծ շուշանն ըլլամ արեւդարձային,
Զախշախի՛չ շնորհովը Նիրվանային:

Լուսընկան ըլլամ, լաժուարքով սարսուռն,
Եւ նկարեմ ձանձնոյքն հեղուկ վիհերուն:

Ծիրկաքիճն ըլլամ, եւ սարսափս հոսե՛մ,
Աւազով բռնկած մրկի՛ն ալ վսեմ:

Սօսաւիւնն ըլլամ, եղեռնի պէս խո՛ւլ,
Եւ դղրդե՛մ մահուան կամարներ զանխուլ:

Ըլլա՛մ ալեծուփ դաշտը ցորենի
Ու՛ օրեմ Սուլն յանկարծ, ինկած բորենի:

Ամազուն անդորրն ըլլա՛մ բիւրեղեայ,
Զախշախուած նաւուն հեճեճերուն վրայ:

Կարմիր դաշտերէն վե՛ր, Ռերէն անդին,
Մահիկն ըլլամ, յոնք իմ Սիրոյս աչքին:

Սակայն լա՛ւ է որ, այս ամենէն վե՛ր,
Նիրվանան ըլլամ, ո՛վ հպարտ ցաւեր:

ԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՈՒՓԵԱՆՅ ՄԷՁ

Կ'ըսենք քե մահն օրէնք մ'է հոս, ծո՛վ աղու .
Թե՛ փրփուրիդ պէս հաննարներն ալ կ'անցնին .
Ալիքներուդ չափ հոս մարդիկ կը մեռնին
Տիեզերէն առա՛նց բան մը փոխելու:

Ծո՛վ, եոյն գոյնն ես. երկի՛նք, եոյն ձայնն ես կրկին .
Ո՛վ ալիքներ, անեղամուռնչ քե հըլու,
Ի՛նչ կ'արժեն բի՛ւր փերուփ բիւր ալելու
Երբ միտս նո՛յնն են ծովն ու սելը խարակին:

Ո՛վ հաննարներ, ի՛նչ է ձեր խիճըր զինով,
Զառիվերներն ուր շնչհաս վար կը նայիք,
Նոյնուրեան մեջ քրքուցող ո՛վ լուսորդիք:

Բաբէ՛, ի՛նչ է ձեր բեւեռումն առ Անհուն,
Եթէ վիհեր՛չէ՛ն Տաճած ձեր նայուածքով,
Զեր մահն եթէ չե՛ ձեր խիճդին բնաւ հանգոյն:

Ս Ա Ր Ս Ա Փ

Թողո՛ւ յանկարծ մարմար նմաններ գերագոյն,
Կաք սիւներն որ վե՛ր կը բռնեն խոհն ուժգին,
Մինարեկներն որ շե՛ս երազն են մարդուն,
Եւ ուրանա՛լ բոցերն որ Երգն հիւսեցին:

Ասուծմէ դուրս, առանց խունկին ոլորուն,
Իյնա՛լ յանկարծ, նման բեկբեկ փայլակին,
Օսա՛ր, օսա՛ր, օսա՛ր Յուրսին մեջ անհուն
Որուն, ա՛հ, չի՛ բաւեր բոցը շրթունքին:

Յանկա՛րծ սժգոյն, քօքափել ցնորքն էութեան,
Սիրելի՛, ջե՛րմ ստեղծումները Մսփին, —
Ասուած, Լոյս, Սեր, Բոյր, Արեալոյս ու Երկին:

Խոռոչներուն մեջ լուսութեան մը դաժան՝
Յնցե՛լ բոլոր այս մեծ Ձեւն, ա՛հ, մտերիմ,
Իբրե՛ւ փոշին բիթռնիկի մը նղմիմ:

Պ Է Յ Ք Օ Ձ Ի Ա Ղ Բ Ի Ի Ի Ն

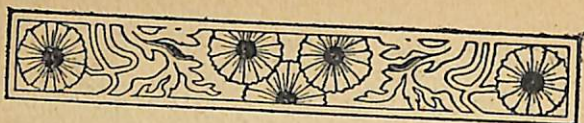
Մեծ շուքերուն սակ Բու հին սիւներուդ,
Դեռ կը հոսի՛ս դուն, ո՛վ աղբիւր շեղ.
Եւ դեռ քրտնոնին շիկնոս վարդագեղ
Կ'երկարէ սափորն հոսանքիդ եռուս:

Կը մաշին տաւեր նակսիդ վեհ ու մուք.
Մարմարն է վազքիդ սակ հիւժուած բիւրեղ.
Չկա՛ն կոյսերն որ կուգային այդեղ,
Եւ դուն կը հոսիս դեռ անխոնջ ու գուս:

Ետիդ քողած փառքն անտառաց հօր,
Անոնց խաւարէն ի՞նչ կը բերես դուն,
Ի՞նչ՝ փափկակեաց այլ անգուրք նենգ մարդուն:

Պէյֆօզ ունի լոկ մե՛կ տօն, մեկ ժխոր.
Այն դո՛ւն ես աղբիւր որ կը մնջես յար.
«Խմեցե՛ք Օրէնքն եւ դարձե՛ք անտառ:»

Ի Ն Ք Ն Ի Ր Մ Է Չ

Կը քրնանայ իր մերկուրեան մեջ հանդարտ,
հաղաղ ինչպէս լին մ'իրիկուան մեջ խորին.
Կարծես, հեռուէն, վարդագոյն ամպ մըն է հարք,
Փռուած երկայնին իր ծուլանքին երեքին:

Կը քրնանայ իր կիրքերուն ձայնին հետ,
Աղօսանքին մեջ յոյզերուն հիւսուածքին.
Եւ մորթին սակ հեզ հառազա՛յրն է անհետ
Ինչ որ Տենչն էր, Նախանձն էր, ձայնն երակին:

Կը քրնանայ. այսպէ՛ս կ'ուզէ ամեն բան.
Ընդարձակ սիւն, հոսք ծաղկին՝ քանձ ու սապ,
Շոգին ներմակ ծոյլ՝ երկինքին լուրբեան
Որով ամպերն ու գութեքներն են սասափ:

Ա՛հ, գեղեցիկ եւ ջախջախիչ է այս փունն,
Անջրպետին հուր ամպին պէս անխալիք.
Ծիրանեհեւ ու քափանցիկ ու լուսն,
Ուր կ'ողողէ լոյսն իր հերաց հետ իր սիրս:

Ծիրանեհեւ ինչպէս անհուն վերջալոյս,
Ու քափանցիկ ինչպէս գոհար մը ծովու,
Լուսն ինչպէս անձանօթ ախտ մ'ինքնաբոյս
Ուր կը հրնուի գաղտնիքն ա՛լ բնաւ չըլլալու...:

Կը նախանձի՛մ լոյսին որ զայն կ'ողողէ,
Մտիկ կ'ընէ երակներուն բանուածքին.
Դաւանակուրեանն այդ երկինքէ ու հողէ
Ուր անմասոյց ինձ կը ժպտի Կնոջ հոգին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՕՐՈՐՈՒՄ

Վերջալոյսն, հեռուն,
Տակաւ կ'ողողէ
Մինարեներուն
Սլացիլ բիրեղի.
Մինարեներուն
Կանչը հեղեղէ,
Ըղձանքով անհուն
Սիրքս կը պեղէ:

Մինարեներ՝ ձիւն,
Հրածեցի քեւե՛ր,
Կանգնեցե՛ք միտ վե՛ր,
Դեպի Նոյնուրի՛ւն.
Անճարժ լուսահեւ
Ըղձանքներ՝ անմեռ,
Կանգնեցե՛ք իբրեւ
Օրհասիս մօտեր:

Ըսե՛ք անցորդին
Թէ մոմերն ե՛ք դու՛ք
Հոգւոյս կարօտն...
Թէ ձեր ձեւն անձուկ
Այլ շեւսակի վե՛ր,
Շո՛ղն է որով լուս
Հրածեսս ե՛մ գծեր,
Կայծակնամախ՛ուր:

ԼՈՒՍՆԿԱՅԻ ՍԵՐ

Լաժուարք լոյս մը կ'իջնէ
Լուռ միհերն ի վար.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ վիհը կ'ուզէ:

Կարէ լոյս մը կ'իջնէ
Ամոլին մահնին.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ Սերը կ'ուզէ:

Արձաք լոյս մը կ'իջնէ
Արցունքին շիքին.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ Խիղը կ'ուզէ:

Դեղնոս լոյս մը կ'իջնէ
Հիւանդին բարձին.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ Ախսը կ'ուզէ:

Խունկէ լոյս մը կ'իջնէ
Փակուող աչքերուն.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ Մահը կ'ուզէ:

ձերմակ լոյս մը կ'իջնէ
Ներսս, ամէն տեղ.

Լուսնակն է, նկարի՛չն է
Որ սի՛րսս կ'ուզէ:

Մ Է Վ Լ Է Վ Ի Ն Ե Ր Ը

Աղօթապարն է մեկի՛վիներուն,
Միւնապաս սրահին մեջ բոլորածն.

Մեկի՛վիները բոկոսն, հմայուն,
Ձիւնագգետս համակ, իրարու հանգոյն,
Ժապաւեցին պէս ծիր-կարնին՝ քեքե՛ւ,
Կը դառնան երիցս, ետեւ ետեւ:

Չոյգ առ զոյգ բարեւ կուտան իրարու,
Խորանին առջեւ հասած հեւօրէն.

Բարեւն աղեղ մ'է լայնալին, աչու,
Որ սիրք մտին կը զօդէ մկէ՛ն...

Բարե՛ւ Դիտութեան որ Սերն է անհուն,
Բարե՛ւ Սիրոյն որ Ա՛չն է ամենուն:

Յետոյ կանգ կ'առնեն. ժամն է քլլալու
Երկինք մ'աստղերով յաւեք քրքուագի՛ն.

Հասնելու Իզձին, Երկինքին աղու
Որուն զո՛ւր Քրիստոս զըլացաւ մարմին...:

Պետն, աջհամբոյրին, գորովով մ'անշարժ
Կ'արձակէ զիրենք՝ աստղե՛ր եղած վարժ:

Ձեռներնին յուշիկ բաժնըւած կուրծէն,
ձառագայքի պէս ուղիղ կ'երկարին.

Նւ օրջագգետսնին, ամպի ձիւն հիւսկին,
Մինչ կը հեծէ նէյն հեւանու խորին,

Մեծ շուշաններու պէս փքքած սակա՛ւ
Գաղափարին շուրջ կը դառնան կարգաւ:

Դարձե՛ք, սեսիլնե՛ր ձեկակսսիւնի,
 Տիեզերանուէր Բումիի՛ն անբիծ.
 Դարձե՛ք, կրօննե՛ր, աստե՛ր գեղանի,
 Մսածումնե՛ր մեծ Մսփին անբախիծ,
 Դարձե՛ք միեւնոյն Ասուծոյ շուրջն յար,
 Ո՛ր մեծ Անուրջին անուրջն անհամար:
 Եւ դարձե՛ք առանց իբար բաղխելու,
 Առա՛նց որ երբեք ջախջախեք զիբար,
 Դո՛ւք նո՛յն երկիւնքին յամառ այցելու.
 Դարձե՛ք, բիւր կայծեր նո՛յն եղնին անհառ,
 Ահ, դուք միեւնոյն Մոսին երակնե՛ր,
 Դարձե՛ք միեւնո՛յն Սիրոյ կանչն ի վեր:
 Դարձե՛ք աստերուն չափ քրքուազի՛ն յար,
 Նո՛յն Յախիսեանին վայրկեաննե՛ր արագ,
 Նո՛յն Դաւանակութեան կոհակնե՛ր պայծառ,
 Եւ նո՛յն Միութեան սարե՛ր հերարձակ.
 Դարձե՛ք, քաղցրաբօս ար ալ ճանչցած զիբար,
 Դո՛ւք նո՛յն Համայնին աչքերն անսպառ:
 Դարձե՛ք գլուխնիդ աչ ծըռած, անայլա՛յլ.
 Օրեկն ըմպելո՛ւ պէս՝ բերաննիդ բաց.
 Աչքերնիդ անբարք, քաղցրօրէն մըռայլ,
 Եւ բեւերնիդ միտ ուղիղ պարզուած.
 Դարձե՛ք: Աշխարհը, ձեզ հետ քաւալուն՝
 Ձեւն ունի լոկ ձեր աղօթքին անհուն:
 Դարձե՛ք մինչեւ որ ասուածներ ըլլաք.
 Մինչեւ որ մսածումն ա՛լ կեդրոնացած՝
 Իր անհուն ձեւովն ու կամովն անյագ,
 Իրե՛ն վերածե աշխարհին զանգուածն,
 Իր լոյս միութեանն՝ այս մութ կեանն ընդհարօ-
 Մինչեւ որ ըլլաք Յախիսեանն անշարժ:

Ս Ս Ա Լ Ի Հ Ե Ի Ս Ս Ա Լ Ի Հ Ա

Երբ ովասիսն իր անգորրին մեջ միահարք,
 Երանաւէտ Երեւնեւերովն արմաւենեաց,
 Նիրհել սրաւ մեծ ուղեւորն ա՛լ յոգնամած,
 Շունգերուն վրայ Սալիհային՝ Սալիհն հպարտ, —
 Կինն ըզգաց հետ ծանրութիւն մ՛իւր հոգւոյն վրան,
 Ինչպէս արեւն որ կը խածնէ կողք լեռան:

Ո՛րքան քաղցր էր դիտել այսպէս գլուխն առնագեղ,
 Մարդուն երազն որ իր սիրոյն կը նըմանի...:
 Բայց Սալիհա, յանկարծ տեսչով մը վայրենի,
 Քակեց յուշիկ մարդուն զգեստն ու սուրբ շեղ...
 Եւ շքունքը, բուստ մանիկ հետասարսուռ,
 Անոր կուրծքին քաւուսքին մեջ մարնեց լուռ:

Ահ, այս անգամ իրե՛նն էր կարգն ալ, սիրելո՛ւ:
 Իրե՛նն էր պահն եւ շքափակն անգորրին ուր
 Ա՛յնքան օրեր այրած էին զինք բիւր համբոյր.
 Ա՛յնքան օրեր սիրուած էր լոկ, ստուկ հըլու:
 Կեանքին մեջ լո՛կ հայցած էր մե՛կ ազատ րոպէ,
 Եւ այդ պահն այս փունն էր ահա՛, զուրկ սարսափէ:

Արմաւենեաց Երեւնեւերով դեռ օղն էր լի.
 Սիւրք կուգար ովասիսին հետ խորքերէն՝
 Մագերուն մեջ քաղիլ մարդուն փունն համօրէն...

Մալիհա ծռած էր մերկ մարմինն իր պառսելի,
Այ հանգրիհնուած անդամներուն դեմ Սալիհին...
Քայց արքնցուց մարդն հեռահանքի հեւք մը ուձգին:

«Մասնուեցա՛յ» մունչեց Սալիհ, ընդոս կանգնած.
«Բնա՛ւ չեմ ներեր որ փայփայէ զիս ո՛չ մեկ կին.
«Ե՛ս եմ որ Կնոջ կը հեռելիս: Ոնհի՛ր խորին.
«Ի՛նչ է երկինքն իր աստերովն, ի՛նչ՝ առեղծուածն,
«Ի՛նչ է Կոյսն որ Տիեզերքին ծոց պահուած կայ.
«Եթէ համբոյր մուրայ մարդեմ՝ ի՛նչ է Ալլահ...:»

Ա՛յսպէս վնուեց այրերու այրը, նախնակա՛ն,
Իր զայրոյթին մեջ կանգնագեղ պիտի ու արդար.
Առաւ գեհնէն սուրն եւ զարկա՛ւ կինը վասքար...
Ուղջը հեծաւ, անապասին բռնեց համբան:
Եւ սիրուելու սարսափին սակ, խոր՛խս ուղեւոր,
Վարն աւա՛զ միտս եւ վերն երկինք ուզեց խոթող:

Ե Ը Լ Տ Զ Ի Գ Ի Շ Ե Ր Ն Ե Ր

Ա.

Աղու բերնովն աղանեաց,
Գիշերն հծծեց Երջզին.
«Վանդակներուն դուռն ա՛լ բաց.
Աղանիներ քող հոսի՛ն,
Անմեղուքեան ձիւն սարափ,
Պողպաս արսիդ մեջ պարապ:»

Ջալամներուն ձայնով կուռ,
Գիշերն ըսաւ Երջզին.
«Բա՛ց համբաներն Ուխտին ուր
Հոգիդ, արաք սարսուզի՛ն,
Ջալամներուն վրայ քառած՝
Պիտի սուրայ առ Ասուած:»

Հաւեղինաց կըսուցով,
Գիշերն երգեց Երջզին.
«Բա՛ց բիւր դառներն այգախոով՝
Խաղաղութեան Երազին,
Ո՛վ դուն՝ քանդած բիւր հիւղեր
Ուր ափաղաղն է լըռեւ...:»

Վագրերուն սո՛ւր ժանիփով,
Գիշերն ոռնաց Երջզին.
«Անհառներուն ձայնին փով

Այս պատերը դրժո՛խք են .
Բա՛ց վերստին անտուն ուր
Կ'ապրի արդար ուժն անբուր:»

Կարապետունն ձիւն բերնով,
Մնչեց գիշերն՝ Երլսզին.
«Բա՛ց լիներն որ՝ լիրք անխոռով
Մեղկերովըդ կը փքսին.
Կարապետունդ ձիւնը միա՛յն
Կը շեռտ Մեղկդ, հոս, անձայն:

Կապիկներուն բերնով հարք,
Սուլեց գիշերն՝ Երլսզին.
«Կապիկներէն մինչեւ մարդ,
Ի՛նչ ոնիրներ նուրբ խորին...
Բա՛ց անջրպէտն ու միացի՛ր,
Լա՛ւ է կապիկ մը զագիր:»

Բ.

Եուրբաներուն փետրով ձիւն,
Փսփսաց գիշերն՝ Երլսզին.
«Գարգմանակն արբաներուն
Կը ծաղկի մե՛կ անգամ, սին.
Մինչ եուրբաներդ են փրփրած՝
Քեզ քֆնելու բառն. «Ասուած»:

Հալուեաներուն միա՛կ ծաղկով,
Հնչեց գիշերն՝ Երլսզին.
«Հարեմներուդ քիւին քով՝
Տես միակ ծաղիկս առանձին,
Ուր միա՛կ Սիրով մ'երկնանուեր
Սմբողջ դար մ'է հրդեհուեր...:

Ուռիներուն օրհնով,
Մրսիաց գիշերն՝ Երլսզին.
«Ականջ դի՛ր, եղեռնի ծո՛վ,
Անմեղուքեան արտարին.
Ես այն իրիմնն եմ մահուան
Ուր ասուածներ կը հեւան:»

Մերիկներուն սոյլերով,
Գոռաց գիշերն՝ Երլսզին.
«Բիւր զանկերուն մեջէն խոռով
Ուր շուրիդ տակ կը քափին,
Ես անցնող սոյլն եմ վսեմ
Ուր էարերդ կը փորեմ...:»

Հարեմներուն շորայով,
Ճուշեց գիշերն՝ Երլսզին.
Յամբէ՛ ալ, հեռտանքի ծո՛վ,
Մեն մի օլակ որ ուժղին
Կնոջ զանձերը կը խեղդէ,
Սեւ համբոյրդ է երկաթէ:»

Ճոխուքեանց մեծ ջահերով,
Լացաւ գիշերն՝ Երլսզին.
«Անջրպէտիդ մեջ զինով՝
Մ'րք Տիեզերէն ես ինքնին.
Իւրը ջահիդ կը հասնի,
Եւ դեռ կեանք մը չե՛ս յայնի:»

Պարիսպներուն ցից նակէն
Շանքեց գիշերն՝ Երլսզին.
«Ի՛նչ հովեր կան որ կ'անցնին
Աղամանդին կարճոյրէն:
Ի գո՛ւր ներսն ես. չիա՛յ ներս.
Հով մ'է որ խիղճդ է հիւսեր...:

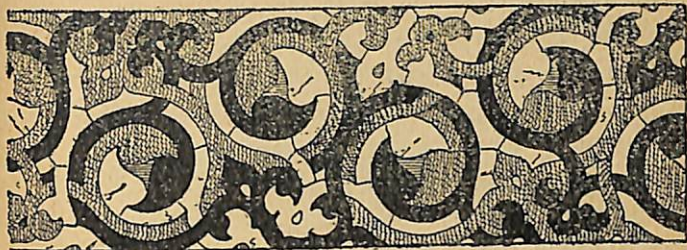
Սակայն Համիս, Երլսզին
Գիւերներուն տեր խոռով,
Ո՛չ իսկ բառ մը, վանկ մը սին
Զարսասանեց, կուռք բոբով:

Գիւերներուն մե՛ծ Ոգին
Եկաւ անցաւ իր փոյկէն.
Իր վանկերը փլցուցին
Սանդուխները կմախաւէն....:

Ատելութիւն աներազ
Որ իր մահը կը տեսնէ,
Համիս դիտեց իր օրհասն
Եւ ուզե՛ց կեանքն իսկ դժնէ:

Եօթն անգամ աւելի՛ վաս
Քան Սարդանաբաղ գիւնով,
Իր խնջոյքին սել գաւաթն
Ինք չը կոտրե՛ց իր ձեռնով....:

Եւ գիւերներն որ կուլան
Դեռ Երլսզին խորերէն,
Իր շաղիղին անսանձան
Երազները կ'օրօրեն....:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՆՆԻՉԷՐԻՆ

Գիւեր էր, մե՛ծ ցեղակիզման ցայգ խորին,
Ու խաւարը ցեղին հոտով սափ էր դեռ...:
Սել ուրուացից ծառեր մահուան անտառին
Յեղին շունչով կը ցնցուէին սարսուահեր.
Արեւաբափ հորիզոնին վերայ սառ
Դեռ ծխիւններ կը յամէին երկար, շեղ, —
Ա՛լ սրբացած ցեղի մը խուկ անսպա՛ռ,
Եւ խնկամանն՝ էք-մէյսանը փառայեղ:
Էք-մէյսանը, կըրակէ գա՛նկ այն ցեղին
Որ ժամերով իր խղնին բոցն էր խածած,
Որ ներհնափակ, սուր ահուաները՝ հողին,
Դիտած էր զինք լուսաւորող հուրն, Ասուած...
Էք-մէյսանն, իր բըռնկած մեծ պատերով,
Ծալքեր առած ուղեղի մը հըրահրուն,
Պատուհաններ՝ ակնախոռոչքն իր խըռով՝
Սե՛ծ գիւերուան Արդարութեան սելեռուն.
Էք-մէյսանը, բո՛յն երկարեայ խուժանին,
Անբաւօրէն ա՛լ փողցրացած շնորհ բոցէ,
Անխններուն շէկ ժպիտովն հըրային՝
Կը բողուր որ գիւերը զինքը ձձէ....:

Մարդ մը միայն նուրպարած էր այս բոցին,
Եննիչէրի ցեղին հսկայ մէկ բազուկ.
Հիւանդ պառկած, աչքն անբաժան հընդոյն,
Կը մըմուռ ցեղին վրէժը, ցեղին սուզն.
Այն դեռասի *նկոպէքնի* մ'էր առնագել;
Եաքաղանի պէս կոր հսկայ պէխերով.
Աղիքաձեւ, բիւր ծալներով ներմակ շեղ՝
Փաքքոց մ'ունէր: Կինն հեռուն էր եւ ինք խռով:
«Եթէ ողջ է իմ Ասիլէս գեղանի,
«Պէտք է գտնե՛մ զայն, պալատին շուրջն սակ.
«Ձե՛, չի՛ կրնա՛ր այրիլ, պահուած է զաղսնի,
«Հո՛ն, քուրքի մը պիլը գրկին մէջ է հիմակ:
«Եւ եթէ ա՛լ վերջնական է այս աղէտ,
«Փայլակնարագ ցեղաջնջման այս հընարք,
«Պէ՛տք է գտնեմ Ասիլէին հետքն անարգ,
«Եւ սպաննե՛մ սերս որուն ա՛լ չունի՛մ պէտք:»
Այսպէ՛ս մոնչեց կապուսագգետս նկոպէքնին.
Լայն գոտիին մէջ՝ խաչաձեւ զետեղեց
Ձոյգ եաքաղանն որոնց բուժբեր կ'այրէին
Ահեղ ննժամբ՝ գոռ վանդակը կուրծփին մեծ...
Եւ խաչաձեւ այս դրուածքը վեհանդորր,
Նըման հսկայ մեղուի մը քեւաբաց,
Ձոյգ ըստինքին, զոյգ կողերուն ա՛լ փակած,
Յեղին վրէժն էր որ կը բզբար արտին խոր...:
Մեծ *խափ* ին առջեւ գնաց, շունչ առաւ.
Հովը սա՛ք էր եղբայրներուն հոգիով...:
Խարոյկին շէկ բուրգին վըրայ սրտմախռով
Փըլաւ նայուածն էւ մընչեց բուռն. «Իրա՛ւ:»
Խաբէութեանց հաննարին դէմ՝ անկենդան,
Բոց հնարքին դէմ որ քթած էր սեւ զեռոն,

Յաղբահասակ Եննիչէրին մըրայօն
Յնցեց փաքքոցն իբրեւ անհուն պատասխան...:
Աղաւանդեայ ժայռակէտս այս մարդը վէս,
Ովկէանի մըրկի մը պէս գեղալաց,
Որ ա՛յնքան մարդ շուրջին սակ էր տապալած,
Ինքն առաջին անգամ կուլար տղու պէս.
Իր եղբայրներն, արցունքին հետ քաւալուն,
Եւ շե՛ղ իսկ էք-մէյտանին կայծերէն,
Կը շարուէին, կը շարուէին յամբօրէն,
Գոռ աղիքնե՛ր՝ պողպատ ցեղին յաւէտ նո՛յն:

Գումպարունը եղբայրներն հոն վիթխարի,
Գըլանաձեւ հաստ *քաշգր* ով չուխայե
Որ՝ վեհաշուք՝ ետի նետուած, կ'երկարի,
Թողով հակասն որ ցայտուն ջիւղ հըմայե.
Հո՛ն շուպարս-նեփէրիներն յաղք ու փոյթ,
Սեղմ գոտիով եւ *զալքազ* ով կոնաձեւ,
Բոցահանդերձ, լայն ուսերով, բուռն, քեթեւ.
Կարն շարվարով մը բազմաձայ ու կապոյտ.
Հո՛ն շարքն անեղ ըսպաներու ծովային,
Հո՛ն կարմրագգետս *Երուկայէջն* ու *Օրուզպիրն*
Աւելի կարծր եւ ավելի պողպատ ժիր
Քան զբահագգետս *գոգեր-ալպ* երն Օսմանին.
Հո՛ն *ճեղք*ներն, հըրանցող լաքերով,
Աչքն՝ անդունդին, մինչ մէկ ձեռքը դէպ՝ հանգոյց,
*ճիւղպիներն*ուն հիր ծալներուն մէջ, անխռով,
Կրելով այս մե՛ծ վախճանին կրակն, առաջո՛ւց.
Հո՛ն *շարք*ներն արագոսն եւ հընազանդ,
Ճամբաներու երկարութեամբն՝ երջանիկ.
Թօժ այտերով *չուֆասարներն* հոն տոմիկ.
Յետոյ *սարն-նեփէրի* ներն հըրախանդ,

Աչեքնուն կրակն Օրեհին մեջ սպառած,
Իրենց հսկայ խսուքեան մեջ գեղեցիկ.
Յետոյ *բարս-բուրբուր* ցներն հիացիկ,
Նամագներու մեծ ֆաղցուքեամբը զինուած,
Իրենց կանչած ալլահին պէս յաղթ, շեղ,
Դեռ միշտ պատրաստ բռնելու հղանցին *ուրա* լին
Իրեւ բոցէ կեղեւն երկնին արփահեղ...
Զրկիրներն հոն, անտե՛նչ, զրեք ուրուային,
Նայուածով մը շրփոք՝ կարծես քե անհե՛տ
Չեշտ ցներու կարկաչին մեջ սրբարժար, ...
Տակառն ետի՛ փախցրնելո՛ւ պէս յաւե՛տ,
Իրեւ Օրեհնր՝ քեքե՛ւ գերդ հառազայր...
Կաթայակիր *աշն* ցներն հոն վիթխարի,
Մարտողութեան պէս ծանր, հացին պէս բարի,
Ախորժակին խինդն անսպառ, յաւե՛տ նոյն՝
Իրենց լայն սուր դանակներէն միշտ հոսուն.
Հո՛ն *հիւն* ցները քաղակիր ու շեղ,
Կասակասեր, կասակի լուրջ հանճարներ,
Ռոնց բեհեզ գօտին ու քազն անարբեր,
Ռոնց շղարբ խայտարղէ՛տ, բռնազեղ՝
Միշտ հանգրիմուած հղանցներով աղուասուեր,
Ռոնց ձանր ամենագէտ 'ու աչքը՛ վեր,
— Հանդիսաւոր Ոչնչութիւն կարեվեր —
Կը ձայնեն միշտ, Օրեհներուն շուրջ կանգուն,
Թէ կասակ մ'են տիեզերքն ու արեաներ.
Յետոյ չկնաղ *իջ-աղա* ցները խոկուն,
Հարեմագէտ՝ ինչպէս լոյսը արեւուն,
Դեղին խոյրով, արձանի պէս սխրափայլ,
Ճամիներու մարմարին պէս լիւկ, անմեղ,
Անտեւային զուարթութեամբ մը շեղ
Ուր կեանքը չը՛ պիտի արժէր արցունք մ'ալ...

Յետոյ *սիւսիգ-աղաները*, ա՛լ անմեղ,
Լուրքի՛ւնը, բացարձակ, ջինջ, լուսաւորն
Ու հնճած է կարծես իրենց *հիւսպի*ն մոռ,
Լուրքիւնը՝ բան մը, բան մը չընելո՛ւ,
Խօսակցութեանց գաղտնիքին դեմ միշտ հըրու,
Մինչ մեղրակաք սեւ աչեքնին հրեշտակի
Ու, մի՛շտ նոյն, վար կը խոնարհին շեշտակի,
Անմեղութիւն մը կը մխան ալմպիսի
Ու աշխարհն իր ունայնութեամբ կը խուսի...:

Եկնիչերի ցեղն էր այսպե՛ս, կանգնագեղ,
Արեւդարձի անտառի մը պէս շեղ,
Վայրենայոյզ, կեանքով զինով, ինքնակամ,
Ազատութիւնը շփացած, հեշտ ու խօլ.
Պատահար կեանքին անգոյն ու տարամ,
Ու սարսափը միջակ ուժին փճամով:
Տոկ ցներու ցեղն էր, Բարոյն հե՛ք բսուեր,
Լորձնոսումը քրիստոնեայ արխիւն.
Պալատներուն հակասն ուսոյ Արջապն էր.
Քացախն էր բարկ որ կ'ուրանա՛ր հին Դինին:
Այսպե՛ս շեշտուն էր հեքանոս վարդ Ուժին,
Կամեն՝ անիմաստ ու հալածող տարեց վառ.
Անհուն հեշտանն էր փոքրիկին բռնափար,
Հերարձակ Տոնն անտուներու Ալիւին:
Եւ յանկա՛րձ այս փոքրիկը գեղասպաց,
— Ծով՝ անդունդէ՛տ ասամներով շատ աջուած —
Իրե՛ւ վսիտ բաժակի մը մեջ անձուկ՝
Խեղդուած էր, անարգօրէ՛ն վաղանցուկ:
Մարգարէին դրօշակն իրեն այժմ կորող,
Ռուրբէն ծակուած մոխրացեր էր ցեղն հսկայ.
Վրե՛տիսն իր Կրակն, Օրե՛հ գերակայ,

Կը դիտէր հուսկ Եկեղիշերին արժադող,
Ինչպէս արծիւ մը՝ նննդուկն որ կը յամի... :
Անդդուելի մեծ նեօպեթիին, կայնած դեռ,
Իր Ասիլէն, իր Սերն եր կ'որոնէր :

« Պիտի գտնե՛մ, որոտաց մարդը վայրի.
« Պիտի գտնե՛մ, դեռ չը ծագած արեգակ,
« Դեռ չը հարթուած ոտքերու տակ, հովին տակ,
« Անիւնաբուրգը մեծ ցեղիս իմ արի :
« Պէտք է գիտնա՛մ թէ արժանի՛ եմ Սիրոյս,
« Թէ արժանի՛ ներսս հրդեհուող Աստուծոն,
« Թէ արժանի՛, մոխրակոյտին վրայ անյոյս,
« Վերկանգնելու ցեղիս շեղ բոց անունն : »
Յանկարծ բոբուած անդամներն իր պարտաւուն,
Դուրս խոյացաւ, աչքը կուրծքին մէջ հոսուն...
Յայգրիթեուն որ լոյսին կ'երթար... : Կարծես թէ
Իր սիրքը նո՛ր կը գիտնար, մարդն երկարէ.
Նո՛ր կը գիտնար Սերն, Ովկեանը Ուժին,
Արդարադաս գեղեցկութիւնն իրերուն
Որ հրնոցէն կը խուժէր իր ներսիդին...
Նոր կը գիտնար աստուածարեալ Յեղն ու՛ իր Տունն :
Ոնամաններն իր կարմրամորթ, իբրե՛ւ թէ
Այն կրակին ցոլով միտս վա՛ն, հո՛ւր բուսէ,
Պատուհասին մե՛ծ շառայով սրբօծուած,
Կը շաչէին հուսկ գիշերուան մեջ Յեղին... :
Երկինք ո՛չ մէկ աստղ, ու մութն ալ չունէ՛ր կայծ :
Իր սերը կար սո՛սկ, մոլեգին թեւաբաց,
Եւ իր առջեւ՝ Ասիլէին սեւ ուղին... :
Զե՞ մի որ ինք նեօպեթինն էր, մե՛ծ հսկող,
Որ կը խածներ ուրուականն իր սերունդին,
Ինչպէս արեւ մը ոգեւար, լուսողող,

Որ անգամ մ'ալ, շէկ սրլաֆով մը յեփն,
Բուռն կը գրկէ ձեւն աշխարհին խուսափուկ... :
Եւ Ասիլէն Յեղին Չեւն եր անսահման,
Դեպի որուն՝ իր աչքն, ահա՛, սլաֆ դաժան,
Կը փայլակէր, եւ մեծ խաւարն եր անձո՛ւկ :
Պիտի գտնա՛ր, պիտի ստեղծէ՛ր զայն դարձեալ՝,
Պիտի խառնէ՛ր իր տոչորուն բոցն ու փայլ
Անոր՝ ստուեր ովկեանին մէջ աղու,
Եւ ամէն մէկ փրփուր սիրոյն իր արու՛
Պիտի քֆնէ՛ր, ամէն մոխրէ վե՛ր, շա՛ս վեր,
Եկեղիշերի ցեղ մ'աշխարհին, բոցահեր... :

Կես գիշեր եր երբ մօտեցաւ Պալասին.
Սուրբան Մահմուտ կը քնանար, հրնուազի՛ն,
Եւ Գազէրը հրնարամիտ, պարզ, վսեմ,
Եւ Մուսրաֆան, կոշուած Քարա-ձեհեհնեմ... :
Պահակները կանգուն, գրեթէ երազուն,
Մեծ դուռներուն տակ ստուերնին երկարած,
Կը հսկէին, մինչ զափէսներ դեռ փալփլուն
Կը ցցուէին հոս հոն մութին մէջ յանկարծ :
Անտուտ կիներ, հեժեսանքի մէջ ողողուն,
Դեռ խնջոյքի սեղաններուն շուրջ կեցած,
Մեծ լոյսերուն տակ ուտերնին կ'ածէին,
Ազատութեան կ'օրհնէին ցայգն առաջին :
Գափէսներուն լոյսը ծա՛կ ծա՛կ կ'աղոցէր
Գիշերամած Եկեղիշերին, եւ ուտեր
Կ'ուտէին սիրք՝ մահերգի մը նրման... :
Այս առաջին անգամն էր որ կ'երազէր.
Այնքան բո՛ւռն էր, դիպուածներով նոխ ա՛յնման,
Որ կեանքին մէջ չէ՛ր երազած օր մը դեռ... :

— Մեռելական անծայր բափօր մը կանցներ,
Գանկերով լի Երջունն կոռոյ մ'անսահման.
Գանկերուն մեջ կը սուլէր հովն ուրուանման,
Եւ ամեն մեկ սոյլ իր սիրքը կը ճանկեր:
Նոնիները կը կանգնէին՝ ունկնդիր,
Մեծ ունայնին դէտ սառնաբէտն հոծ խուկեր:
Չագառածէ ծառեր դաժան, բունալիւր,
Իրենց լերկ չոր բագուկներ միտ վեր ցցած,
Կը շարուէին, աղօթքի պէս կարեկիր:
Մոխրին վրայ անկայծ, բունաւ, մքամած.
Անոնց բունը կը կրծէին մողեսներ.
Որպէսզի ո՛չ մեկն այն մոխիրը ողբար,
Կը խմէին բոյնէ արցունքն անոնց սառ.
Որ նաքոսած պատեաններէն կը կարէր...:
Անիծագող կ'ուռեր կ'ոռնար Մարմարան,
Այս կը փոխէր բնութիւնն անբիւն անգամներ.—
Մակերեսներ, հողաւերներ, խաւեր ծեր,
Հեղուկ քի բանձր, յանկա՛ւրծ, ճիւղի մը նման,
Իրարու վրայ կ'արժաւէին մոնչահոծ,
Միտ նորոգուած իրարու սակ, իրարմով,
Որպէս զի ցեղն անարգ սուզէր իրենց ծոց,
Անգամ մըն ա՛լ, ցրվեջին հետք, ապահո՛վ.
Որպէս զի ո՛չ մեկ իր՝ դիտուած այն ցեղին,
Եւ բնութեան ո՛չ մեկ պատան իսկ յետին
Պղծուած անոր ժանտ նայուածքն իժածին,
Վերստին մասն ըլլա՛ր Հոգւոյն լուսեղէն...:
Լուած էին ուտերն եւ ինք ըստափած:
Յետին մոխիրը կոռոյին այն Երջուն
Դեռ զայրոյթին մեջ՝ բոցարժարձ բիբերուն,
Իոյ ու հանճարեղ, բաց դուռնէ մը ներս սողաց.
Դեպի մրին սենեակ մ'որուն փակեց դուռն.

Մինչ ուրիշ դուռ մ'ալ պատին մեջ կար փորուած...:
Եթէ յանկարձ բացուէր այն դուռն, ի՛նչ հարուած:
Սպասումէն մոլեգնած, սիրն ըմբոս, բունն,
Կ'ըզձար որ ալ շո՛ւտ ամեն բան վնասուէր.
Չեռներն երկու ետքաղանին վրայ, պատաս,
Կ'ըզձար որ ա՛լ բացուէր անդունդն անիմաս,
Գիտնար վնիւն որ գրուած էր, ու փոռուէր,
Ինքը, վերջին Ենիշէրին մահասուէր,
Գաղափարին, Ասիլէին ոտնէ՛ հապ'րս:
Ականջն ամուր դուռն փակած՝ կ'ունկնդրէր...
Կիսալոյս էր սենեակն ետին, լուռ, հանդարտ.
Անուտ զարած էին խնջոյնն եւ ուտեր.
Մեծ լուրքիւնն էր որ հիմայ զինք կ'ուտէր...
Հարեմները գացած էին մըրափել,
Ոտնաձայն մը չկար...: Բաւի՛ղ, սեր անե՛լ.
Մտին սրտփը կար միայն, ամե՛ն դի,
Եւ միջնորմը ծակող բոցը Նախանձին:
Եթէ խաբուած ըլլար, եթէ առանձին՝
Ասիլէն հեռու, լուած, չհոտի,
Իյնար այնտեղ պարզ եղեռնով մը լիտի...
Բայց հաւատք մը կ'ըսէր քի կինն հո՛ն էր լո՛կ.
Եւ փախուտ մ'ալ չ'ունէր իմաստ եւ հրճարք...:
Յանախ, այո՛, այս պատերուն սակ անարգ,
Հանոյստէր հարեմներուն մեղկ, անհոգ,
Կինը կուգար լրսեցնել իր ուտն ալ.
Նուագամո՛լ կինը, մագերը ծալ ծալ՝
Նուագներուն հոսանքին հետ ջրվիժած,
Իբրեւ գէտ մը՝ ովկիանին մեջ նուագին...:
Եւ այն ասէն գեղեցիկ էր, անկասկած,
Վասն զի ցեղն ալ կը տրէր, ե՛ւս ուժգին,
Եւ նուագն ալ գեղեցի՛կ էր, անու՛տ, հոն:

Յանկա՛րժ մեղմիւ հրեց զուռը, անհամբեր,
Վայրենագեղ Եկեղեցիքին մրայօն,
Փայլակնարագ ներս հոսեց իր դիւստուերն... :
Ո՛չ մեկը կար կիսալոյսին մեջ աղօս.
Գանձիք մը բոցն, անկիւն մը, կը դուլար,
Ու կը լիզէր սրտին պարապն անհնար...
Խոռոչային կը բուռն իրերն, հող,
Եւ կիսալոյսը դիակի գոյն ուներ...
Սեղանի մը մընացորդներն անհարբեր
Կը պասմէին լորձուկն անյագ, մե՛ծ Տօնին:
Բայց, ի՛նչ երագ, ուսի մը ձայնը կուգար,
Մօս տեղի մը, խոռոչներէ դիւային,
Ու շ մնացած հեծիւնն ուսի մը շամառ.
Նղանակ մը ծանօթ, արծաթ քրքուրնով,
Նղանակը ցանկութեան մը անսպառ...
Եւ ձայնին մեջ դիւայնօրէն խուլ, վրդով,
Որ, Օրէնքի պէս, կ'ողողէր ցայգն անեղ,
Ճանչցաւ իր կիճն՝ Եկեղեցիքին խելայեղ...
Յայնաստսիկ, կաշմարտութիւն եւ հպարտ,
Գիտէ՛ր քէ հո՛ն, Ասիլէ հո՛ն եր միայն,
Թէ՛ իբր Օրէնք արձանացած եւ անբարբ՝
Հո՛ն կը շնչէր Կիւնը—Վնիւնն 'ու Ապագայն:
Ներս խոյացաւ մըրբի պէս, բուռն, մոլոր,
Խորերէ խոր ինտեգուց իր բոց ստուերն.
Ուսին ձայնը, նո՛յն, միշտ նո՛յն, դեռ կը տեւեր,
Իբրեւ քէ իր արշաւին հետքը ըլլար,
Կամ արձագանգն՝ ըստեղծագործ փայտրուն... :
Ներս խոյացաւ, աւելի՛ ներս, ու դուռներ
Չորս կղպել մոռցած եր խոնջ միտն յափուռն,
Բրուկնցիկն սակ կը բացուէին, օ՛ն եւ օ՛ն,
Իբր երագին մեջ հառաչուած եօթ երբէ՛ր,

Իբր ի՛ր մարմնէն, իբր ի՛ր սերէն շինուած, հո՛ն...
Աւելի՛ ներս, աւելի նե՛րս, կ'ողնար սերն,
Իբրեւ խորը Տիեզերքին՝ բոցախոռով.
Նքէ յանկարժ մարմար միւր վագր փակեր
Պիտի կրնար փլցրնել զայն նկոյթով,
Կամ հալեցնել զայն փրփուրովն իր սիրոյն... :
Մարած եր ալ յետին վանկը մեղկ ուսին.
Ինչպէս փայլակն որ կը վագր անդունդին,
Եւ կը մեռնի՛ մասնելով ցայր անհուն,
Այսպէս ալ ինք հասած եր ոսն իր Սիրոյն,
Ասիլէին, Տիեզերքի՛ն, Ամբողջի՛ն,
Կարծես քափած ալ անդամներն ու բեկբեկ,
Ա՛յ շնչահաս, ոգեսպառուած, մահագին... :
Անկողնի մեզրը սարածուած, հողանի,
Անշարժացած՝ վարդանեղ իբրեւ մեզ,
Խորհուրդով լի, հերարձակ, բուխ, գեղանի,
Մարսափահար կը լուր, մասը բերնին... :
Մասնուած եր, փայլակի մը սակ իբրեւ:
«Շարունակե՛ երգը, ապիրաս ու վա՛ս կին,
Ունաց մարդը, Եկեղեցիքին զայրահեւ.
«Նարաղանիս ձայնն է ֆու կեանքդ, օ՛ն երգե.
«Ո՛վ Ասիլէ, անարժան ֆու անունիդ,
«Արդարութիւնը (*) չէ՛ր դուն, կի՛ն կրանիդ.
«Սիրքս, միմա՛կ, խարոյկէն վեր կը հսկէ:
«Քաջ եղբայրներքս, խորամանկ հուրին սակ,
«Կորան, եւ դուն ֆու ժանն ուսովդ կը հրնուի՛ս:
«Մեկ ֆանիներ՝ երէ փրկուած են հիմակ,
«Կերբան մասնել, ֆեզ պէս, իրենց ցեղն արի:
«Ո՛վ կրպեց ֆեզ այս մահնին, ո՛վ խաբեց զիս,
«Ըսէ՛, այն ձեռնն որ շօտափեց ֆեզ, կ'ապրի՛,

(*) Ասիլէ կը բարգձմանուի Արդարութի:

«Չե՞ս գիտեր քե՛ բափանցիկ եմ այս պատեր
«Սիրոյս առջեւ, կի՛ն շքնացող, անտարբեր.
«Չե՞ս գիտեր քե՛ ցեղիս պատիւը կ'ոռնայ
«Այս պատերէն ներս, փայլեռուդ ետեւէն:
«Չե՞ս գիտեր քե՛ Եկեղեցիքին, ո՛ւժ հրեղէն,
«Պայծա՛ն ու հիւզ, բընուրեան մեկ տարրն հսկայ,
«Աւելի՛ վեր է խորամանկ այն դրօշէն
«Որ եղբայրներս հաւաքեց իր կրակին սակ.
«Ո՛վ Ասիլէ, ժայռէ՛ սիրս, մո՛ւր, անյասակ,
«Չե՞ս գիտեր քե՛ Եկեղեցիքին եմ ցորչափ,
«Խորամանկը կը դողդոջէ ուժին դիւ...:
«Խօսէ՛ ուրեմն, եքէ չես մասն ոգեքափ
«Այն խորամանկ ու նենգ տարբին ղակկադեմ
«Որ խաբեց մեր եղբայրները կորովի:

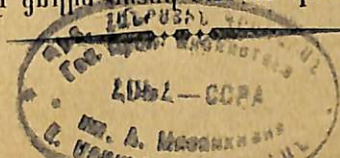
Կը լըռե՛ր կիցն, անդրիացած, վե՛ս մարմար,
Խորոխս, պայծառ. գի՛ծ մը չունե՛ր գորովի.
Մինչ կաթ հմային, յառնած չհնաղ մարմնէն սառ,
Գիտե՛ր փշրել ամենէն մեծ գայրոյքն ալ:
Արտաշէնուած գոգ մարմնէն, լոյսը կուգար
Ծփալ հերաց մեջ՝ եփեցնուէ ուկէան.
Մինչ ուտե՛րուն կորուրեան մեջ կաքնահալ
Բիւրեղային կը փքքեր շնորհի մը դաժան:
Ինճը, վե՛ն՝ կրանիքէ կերտուած,
Կրնար միայն որոշել կեանքը ցեղին,
Ինճը միայն կրնար, ձեւին մեջ՝ բազի՛ն,
Ապրեցնել Եկեղեցիքուն Աստուած:
Կրնար գործը վերսկսել, ինչպէս որ
Սկսած էր Օսմանէն իսկ առաջ, բո՛ւռն.
Ու՛ այս անգամ, իբր ուկիանին մեջ անաւոր,
Թաւալեցնել, ձուլել բուրժ տարրը բոլոր,
Եկեղեցիքի արու կամփին մեջ յախուռն...:

Կրնա՛ր, վերջին Եկեղեցիքուն հրայրին սակ,
Վերջին շէտ ու նեմարիս մնացորդին՝
Ծընիլ վրեժի պղինձ հսկաներ կողապատակ
Որոնք ցեղին փառքն հոնդալին վերսին:
Կրնա՛ր, այո՛, անտառին պէս հո՛ծ այնքան,
Իր կողերէն հրամոսել ցեղ մը նոր,
Եւ ջրվեժին պէս որ կ'ոռնայ քեւաւոր՝
Կրնար տեսնել բազմանըղիլը անոր...
Ժեռանդունդին մեջ՝ իբր երակ միանեման,
Ջրվեժներու փրփուրին պէս՝ բլրային,
Կրնար տեսնել շարժիլն այն մեծ երակին,
Խաւարակուռ այն դարուն մեջ անդունդէ
Ու՛ լոկ զինուոր *անհասակակ* եւ շէտը՝
Եկեղեցիքի գիւնուրը կար միայն գրեք...:
Բայց գրուած էր մեծ տառերով կարմրահեղ,
Խաւարին մեջ՝ ականասես Վախճանին,
Թէ պէտք էր ալ իսպա՛ն ջնջուէր ցեղն ուժգին:
Թէ եկած էր հնչել ժամը դժխեմ՝ ուր
Դեղերին տեղ պիտի տրե՛ր հարպն անգոյն,
Ջինչ ուժին տեղ վարդագեղ ու բընասուր՝
Խորամանկը, չարահընար միտն արքուն,
Օրինագանց անտառին տեղ՝ գի՛ծն ուղիւ.
Ճայրիւնին տեղ նեմարսակուռ ծիծաղին՝
Նենգ աղեղն ուր մարմինները կը փլին (*)
Կամ իր Եսը չհանդուրժող *ֆոյլ*ն անջիլ.
Չայրոյքին տեղ՝ հեզնուրիւնը անարիւն,
Արիւնաներկ պայտարին տեղ՝ յօրանջիւն,
Կամ շուայտանքը, սամոնսը բոնագեղ.
Շարժումին տեղ, սիրացման տեղ, կամփին տեղ՝
Գիպուածամառ մեղկուրիւնը հիւրատէր:—

(*) Ակնարկուրիւն չափազանցուած *քեւեկեկան*ին:

Այն գիշերէն ալ ասդին, շե՛տ գրուած էր,
Թէ այլամերժ Միւսլիման սարն ինճնաբաւ,
Գեղեցիկ իր անգրուրեան մեջ, ինճին,
Սպառուսովն Եհնիշերի արիւնին՝
Կերքա՛ր ինճիւնն ալ ըսպառել սուկ, սակաւ...
Տարն որուն դէմ փակուած էր մուր Եւրոպան,
Եւ որուն դէմ կը դողային դեսպաններ,
Տարն առանձին, տարն անայլայլ, միանեծան.
Որ Ալպերն իր Պալճաններուն կը հակեր,
Տարն անմատոյց, խստախոտո, անընտել
Որ կեալորին գաղափարը կ'որոտար,
Յորչափ կ'այրէր այն ցեղն ըմբոս իբր օտար,
Սեւէն իր քարէն կը փրցներ ալ քել քել,
Ճիրանարափ, ետին քողած ա՛լ անտուն,
Ա՛լ կատուացած վագրը, *furuf* կը փուրար... :
Քաղա՛ք, անկումն Ուժին եւ ճնունդ նեկդ իժին.
Քաղա՛ք, վայնանն անտուներու գիսախոլիւ.
Խմորումն անարգ, Պալճաններու սակ հազի՛ւ,
Թրեակուլ փոք ազգերու՝ դե՛ռ անմարմին,
Ճաններու՝ որ տառապանքն են առիւծին:
Գրուա՛ծ, գրուած էր այն վնիռն անզգամ
Թէ պէ՛տ էր որ ա՛լ Խորամանկը ապրէր,
Իբրեւ երկրորդ բնութիւն՝ Ուժին դէմ փարթամ,
Խաբէութիւնն՝ որ կը կարդար հրաւեր
Հաւաքուելու Մարգարէին դրօշին սակ,
Լո՛կ տեղալու համար, նախին տեղ, կրակ:
Գրուած էր քէ, մեղմ բարձերու սակ անզոյն,
Անդորրին մեջ նուզած, երկչոտ քաղաքներ,
Ուժին մոխրէն կանգնած, բուլի մը հանգոյն,
Աղուեսորջեր ուր կը լռեն կամք, դնդեր,
Խաբէութեանց հանճարով լո՛կ երջանիկ,

Բա՛մբ նակասող վայրի Ուժին տեղ արդար՝
Պիտի գային միտ նակասել լոկ Կեղծիք,
Սուս՝ գե՛ն անհուն որուն Ասուած է ժանգն յար... :
— «*Անկնդկ* չե՛ս դուն ալ, ոռնաց մարդն յանկարծ,
Չեռք սուրին, նայուածք շե՛տ, բոցարծար.
«Չե՛ս այն վատոյժ ու նեկզաւոր սերունդէն
«Որ փոխանակ նակասաբաց կուտելու,
«Խաղաղութեան դրօշակին սակ աղու՝
«Մեր խարոյկը կանգնեց յանկարծ, վատրէն:
«Ո՛վ Ատիլէ, ո՛վ խորդացած Ատիլէ,
«Փոխուա՛ծ, փոխուած է ամեն բան այս գիշեր.
«Մինչ չես դարձիր պիղծ կիթառոյզ զարնէյէ,
«Կ՛զգամ որ ալ Սուսն իբր Օրէն է բազմեր
«Ամեն տեղ, լիբք ձեւովն անարգ մարմինիդ:
«Գուն պղծուած մինչեւ արեանդ հուսկ կարիլ,
«Սոսկ պղծութեամբդ ազատուած, դո՛ւն, սի՛րս կրանիք,
«Այն կիթառով որով մեր սերն եկն երգեր,
«Կը յանգզնի՛ս ցեղիս բուրք խոռովել դեռ... :»
Ըսաւ, եւ տասն իր մասներ՝ տար մագիլ,
Կլորցուցած կիթառին պիղծ պորտին վրայ,
Փերեց յանկարծ ցանկութեանց այն նուագարան,
Ճայքիւնով մը անեղ եւ սո՛ւր, սուր այնքան,
Որ կարծես քէ երկրագունեն, հոն, անխընայ
Կը տապալէր երազներովն իր անբաւ...
Փայլակնարագ խուժեց յետոյ կնոջ վրայ,
Նարաղանը հանեց մեջէն եւ զարկաւ...
Նարաղանը գծեց մահիկ մը հակայ
Կընոջ լանջին վրայ՝ դամբան մեծ ցեղին.
Արդարութեան, Նսին, Պատուոյն Մահիկն էր.
Եւ մուրին մեջ կորաւ մարդը, ջիղն յետին... :
Գիշեր էր, մե՛ծ ցեղակիզման ցայգ խորին,
Ու խաւարը ցեղին հոտով տա՛ր էր դեռ... :

Յ Ա Ն Կ

Գապրիսանը	Էջ 3	Նաւակը	Էջ 39
Աւերակներու հպարտութիւն	6	Ինքնալքում	40
Անէմօնը	9	Լեռներու ծիւնին	41
Առ Սամալօլ	11	Յամբած ծովը	42
Միսհաղի Գլուխը	15	Անհունին համար	45
Ազիզի մարգրիսները	17	Իզմեր	49
Վերջին վրան	20	Դրական խորուձեանց մէջ	51
Բռնակալին թէսպիհը	23	Սարսափ	52
Քաւարանը	24	Պէյրօզի Աղբիւրին	53
Քաղցրութիւն	26	Ինքն իր մէջ	54
Վերադարձ	27	Արեւել- իրիկուան օրօրում	55
Սապահի	30	Լուսնկայի սէր	56
Անտառի վայելք	33	Մէլիկիկները	57
Մոլեգնութիւն	34	Սալիհ եւ Սալիհա	59
Առիւծին երազը	35	Երջիզի գիշերներ	61
Հսկան	37	Վերջին եկնիչերին	65
Սիկառը	38		

Արք մասնօր մի մայրք յամս
 Վերջին զաւթարս խորքի ինչպէս
 ճիշտե մողլուցյուց մայր մեծայ ինչ
 ուլ էլ ոչ հարցի կրասա Ինչ Եւրի

40
41
42
45
49
51
52
53
54
55
56
57
59
61
65

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ 4, տող՝ վարէն 4 բորդ «վես»	պէսք է ըլլայ «վէս»
Էջ 33, տող 10 բորդ «կը ժպտիին»	» » «ժպտիին»
Էջ 34, տող 9 բորդ «վէլզես»	» » «վճռես»
Էջ 49, տող 3 բորդ «սուրերուն»	» » «սուրերուն»
Էջ 51, տող վերջին «Խինդին»	» » «ճեր Խինդին»

<< Ազգային գրադարան

NL0331070

25737

Գին 5 Ար. Գալաները 6 Ար.
Արժույթը 1,50 Ար.